

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Kielce, dnia 5 czerwca 2026 r.

Poz. 1959

UCHWAŁA NR XXXIX/302/2026 RADY MIEJSKIEJ W DALESZYCACH

z dnia 29 maja 2026 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2026 – 2029 dla Miasta i Gminy Daleszyce

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 1153 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm) po uzyskaniu pozytywnej opinii Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2026 – 2029 dla Miasta i Gminy Daleszyce”, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Daleszyce.

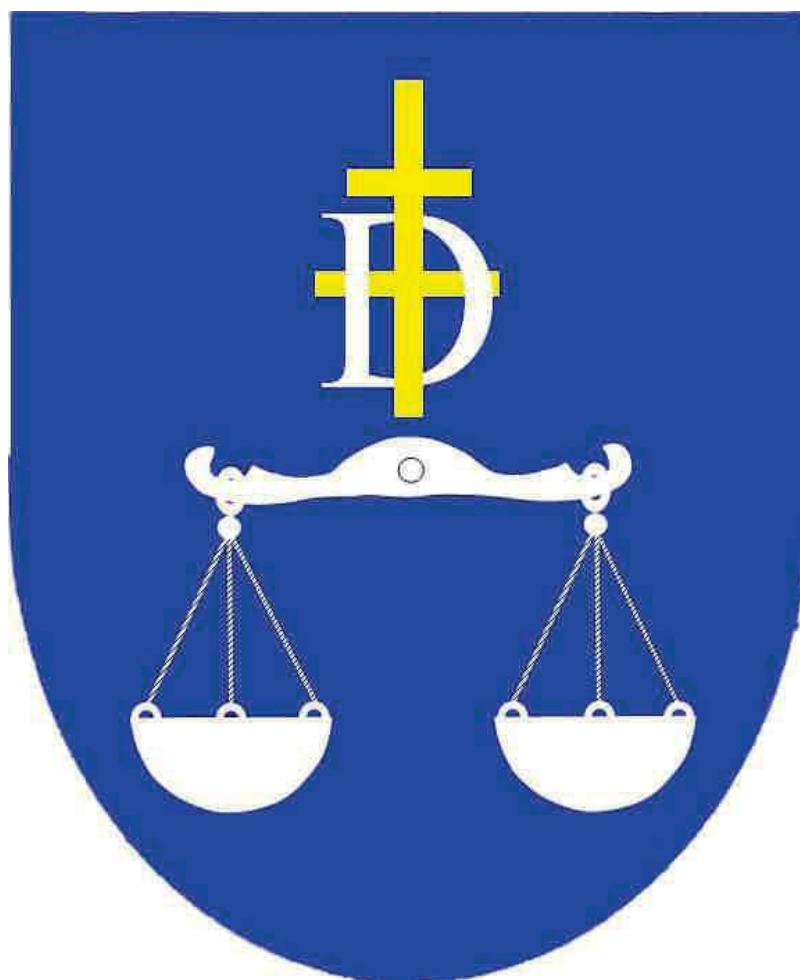
§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego.

Przewodniczący Rady
Miejskiej w Daleszycach

Mariusz Dziadowicz

Załącznik do uchwały Nr XXXIX/302/2026
Rady Miejskiej w Daleszycach
z dnia 29 maja 2026 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

Daleszyce 2026

opracował:
Łukasz Wodecki

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

Spis treści

1. WSTĘP.....	4
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	6
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE.....	8
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	16
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	16
4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	16
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	21
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).....	21
5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	27
5.2.1 Zarys historii obszaru gminy.....	27
5.2.2 Krajobraz kulturowy.....	30
5.2.3 Zabytki nieruchome.....	34
5.2.4 Zabytki ruchome.....	35
5.2.5 Zabytki archeologiczne.....	36
5.2.6 Zabytki w zbiorach muzealnych i innych.....	38
5.2.7 Dziedzictwo niematerialne.....	38
5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	39
5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	40
5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.....	40
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY DALESZYCE.....	49
7. ZAŁOŻENIA „PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY DALESZYCE NA LATA 2026-2029”.....	53
7.1 Formy opieki nad zabytkami - rozpoznanie, zabezpieczenie, konserwacja, rewitalizacja.....	53
7.2 Promocja i edukacja w zakresie opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy.....	56
7.3 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami i wsparcia dziedzictwa kulturowego w gminie Daleszyce.....	57
7.4 Zadania programu opieki nad zabytkami i wsparcia dziedzictwa kulturowego.....	58
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	60
9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU I SPOSOBY JEGO FINANSOWANIA.....	62
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	63
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW.....	65
12. BIBLIOGRAFIA.....	66
13. ZAŁĄCZNIK NR 1.....	67
14. ZAŁĄCZNIK NR 2.....	71

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

---

1. Wstęp

Celem opracowania jest stworzenie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. 2024 poz. 1292 ze zm.) oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa zawartymi w poradniku metodycznym *Gminny program opieki nad zabytkami*.

Gminny program opieki nad zabytkami opracowywany jest przez Burmistrza Miasta i Gminy oraz Radę Miejską, a następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Miejską, w formie uchwały. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego i sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Burmistrz przedstawia Radzie Miejskiej sprawozdanie z wykonania programu.

Program opieki nad zabytkami nie jest aktem prawa miejscowego, jednak podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego. Gminny program opieki nad zabytkami ma również pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Istotnym celem „Programu...” jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Ważne jest, aby poprawa ta dokonywała się przy partycypacji mieszkańców gminy, w różnych formach ich życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

Przedmiotem opracowania dokumentu jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych Gminy Daleszyce, obejmujące obiekty zabytkowe w kontekście uwarunkowań przestrzennych Gminy jako pojedyncze obiekty oraz jako integralne części krajobrazu gminy (wraz z ukształtowaniem przyrodniczym terenu, obiektami nie mającymi charakteru zabytkowego dawnymi i współczesnymi). „Program...” przedstawia przede wszystkim charakterystykę zasobów i dziedzictwa kulturowego gminy oraz wyznacza cele – kierunki działań i zadania na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami na lata przyszłe. Charakterystyka zasobów została oparta na określeniu zasobów kulturowych gminy oraz ich znaczenia i wartości w kontekście przestrzennym, historycznym, kulturowym.

Spodziewanym efektem realizacji celów i zadań zawartych w „Programie...” będzie m.in.: poprawa stanu środowiska kulturowego gminy, zwiększenie oraz dbałość lub odnowa obiektów zabytkowych z rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków, wzrost estetyki przestrzeni poszczególnych miejscowości.

„Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029” jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w Gminie. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

---

dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Głównym odbiorcą „Programu...” jest lokalna wspólnota samorządowa.

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029***2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami**

Podstawowym aktem prawnym dotyczącym dziedzictwa kulturowego w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. 2024 poz. 1292 ze zm., zwana dalej u.o.z.o.z.), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe i gminne, na okres 4 lat programu opieki nad zabytkami. Jeżeli w niniejszym opracowaniu występuje powołanie się na ustawę bez podania jej nazwy należy przyjąć, że chodzi o ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W myśl ustawy (art. 4), ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, zniszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennych oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkami według art. 5 u.o.z.o.z, to działania właścicieli lub posiadaczy zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania i dokumentowania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie, korzystanie z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości oraz popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku i jego znaczenia dla historii i kultury.

W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków (którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego), a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w Gminnej Ewidencji Zabytków. Zapisy ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto, ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 w/w Ustawy, wyznacza cele opracowania programu opieki nad zabytkami i są one następujące:

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

- 1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029***3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce**

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r. - Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483 ze zm.) w przepisach:

Art. 5 Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym.

Art. 86 Każdy obowiązany jest do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (tj. Dz. U. 2024 poz. 1292 ze zm.), która stanowi główny akt prawa dotyczący ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, reguluje ona pojęcia: zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencji organów ochrony zabytków (w tym administracji rządowej i samorządowej), form finansowania opieki nad zabytkami i ich ewidencjonowania. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami uwzględniono przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku. W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4 objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

Art. 5 określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

Art. 6 klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach,
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Art 7 reguluje następujące formy ochrony zabytków:

1) wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat. Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Na podstawie decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłoszona jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat. Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków - na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu - w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywieżenia zabytku za granicę.

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, zaliczany do jednej z kategorii, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

2) uznanie za pomnik historii

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może złożyć wniosek, po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Cofnięcie uznania zabytku nieruchomego za pomnik historii następuje w trybie przewidzianym dla jego uznania. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

3) utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w szczególności: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 16 ust. 1 wskazuje radę gminy jako organ tworzący park kulturowy. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 17 określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego, dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowania lub magazynowania odpadów, zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury.

Art. 18.1 *Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami* uwzględnia się przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. Określając ustalenia strategii, analiz, planów i studiów, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

Art. 19 wskazuje, że „1. Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności *ochronę zabytków* nieruchomości:

- 1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem;
- 2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) *ochronę zabytków* nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) *ochronę zabytków* nieruchomości, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program *opieki nad zabytkami*, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu ustaleń planów, o których mowa w ust. 1.

3. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.”.

Art. 20 mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 21 „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Art. 22 „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.

7. Ewidencje, o których mowa w ust. 1, 2, 4 i 6, mogą zawierać dane osobowe obejmujące:

1) imię, nazwisko i adres zamieszkania lub nazwę i adres siedziby właściciela lub użytkownika zabytku;

2) imię, nazwisko i podpis autora karty ewidencyjnej lub adresowej lub imię i nazwisko osoby, która wypełniła kartę ewidencyjną;

3) imię i nazwisko lub nazwę wykonawcy prac konserwatorskich, prac restauratorskich, badań konserwatorskich lub badań archeologicznych przy zabytku.”.

Art. 89: wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

- **Ustawa z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym** (tj. Dz. U. 2024 poz. 1465 ze zm.), gdzie w art. 7 ust 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się również w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach:

- Ustawa z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tj. Dz. U. 2026 poz. 538 ze zm.)
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami (tj. Dz. U. 2026 poz. 399 ze zm.)
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009r. o finansach publicznych (tj. Dz. U. 2025 poz. 1483 ze zm.)
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994r. Prawo budowlane (tj. Dz. U. 2026 poz. 524 ze zm.)
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001r. Prawo ochrony środowiska (tj. Dz. U. 2025 poz. 647 ze zm.)
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004r. o ochronie przyrody (tj. Dz. U. 2026 poz. 13 ze zm.)
- Ustawa z dnia 25 października 1991r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tj. Dz. U. 2026 poz. 457 ze zm.)
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tj. Dz. U. 2025 poz. 1338 ze zm.)
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996r. o muzeach (tj. Dz. U. 2022 poz. 385 ze zm.)
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (tj. Dz. U. 2022 poz. 2393)
- Ustawa z dnia 14 lipca 1983r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tj. Dz. U. 2020 poz. 164)
- Ustawa z dnia 28 marca 1933r. o grobach i cmentarzach wojennych (tj. Dz. U. 2018 poz. 2337)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 9 lutego 2004r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. 2004 Nr 30, poz. 259)
- *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków* (tj. Dz. U. 2021 poz. 81)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2021 poz. 56 t.j.)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. 2011 Nr 89, poz. 510)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2023 poz. 2425)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. 2014 r. poz. 110)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

-
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004 Nr 212 poz. 2153)
  - Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 lutego 2006r. zmieniające rozporządzenie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. u. 2006 Nr 24, poz. 181)
  - Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. 2004 Nr 71, poz. 650)
- Unia Europejska reguluje zagadnienia opieki nad zabytkami w Traktacie z Maastricht z dnia 2 lutego 1992r. oraz w:
- Rozporządzeniu Rady EWG z dnia 9 grudnia 1992r. w sprawie wywozu dóbr kultury
  - Dyrektywie Rady EWG z dnia 15 marca 1993r. w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprawionych niezgodnie z prawem z obszaru Państwa Członkowskiego.

Wagę problematyki ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego podkreśla opracowana przez ONZ konwencja UNESCO (przyjęta w Paryżu przez Konferencję Generalną ONZ dla Wychowania, Nauki i Kultury w roku 1972, ratyfikowana przez Polskę w 1976r.). Konwencja umożliwiła wyróżnienie obszarów i obiektów mających „najwyższą powszechną wartość” poprzez wpisanie ich na „Listę światowego dziedzictwa”. W 2003r. sporządzono w Paryżu konwencję UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Konwencja została ratyfikowana przez Prezydenta RP dnia 8 lutego 2011r.

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029***4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony i opieki nad zabytkami****4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami**

Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Ponadto dokument wpisuje się w założenia szeregu dokumentów branżowych i strategicznych na poziomie ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 (Uchwała Nr 242 Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2023r.)

Głównym celem Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 jest „**stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami**”, który realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki i działania:

Cel szczegółowy 1 Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

Cel szczegółowy 2 Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

Cel szczegółowy 3 Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich, powiatowych dokumentach oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy.

Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ (Uchwała Nr XXX/406/21 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 29 marca 2021r.)

Strategia jest nadrzędnym dokumentem wyznaczającym wizję, misję oraz cele strategiczne i operacyjne rozwoju. Wizja rozwoju województwa: *Świętokrzyskie w 2030 roku to ambitny region o atrakcyjnym wizerunku: wznoszący coraz większy wkład w rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy Polski i Europy, szanujący i dbający o swoje dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne, będący dobrym miejscem do życia, pracy i rozwoju.*

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

Misja rozwoju województwa: *Samorząd Województwa Świętokrzyskiego tworzy przestrzeń współdziałania, pozwalającą na wykorzystanie potencjału mieszkańców i przedsiębiorców regionu dla budowania wspólnoty o wysokim kapitale społecznym i rosnącej zdolności konkurencyjnej, uzyskuje konsensus w regionie wokół najważniejszych celów strategicznych przedsięwzięć, służących modernizacji i transformacji ścieżki rozwoju województwa, pozyskuje kapitał stymulujący rozwój regionu, obejmujący publiczne środki finansowe (od wspólnotowych po lokalne), środki prywatne (w tym – nowe inwestycje zewnętrzne).*

Konkretyzacja powyższej wizji i misji Strategii odbywa się na drodze realizacji następujących celów strategicznych i operacyjnych:

Cel 1. Inteligentna gospodarka i aktywni ludzie

Cel 1.1. Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki

Cel 1.2. Kompetentne kadry dla gospodarki regionu

Cel 1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu

Cel 2. Przyjazny dla środowiska i czysty region:

Cel 2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego

Cel 2.2. Adaptacja do zmian klimatu i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych

Cel 2.3. energetyka odnawialna i efektywność energetyczna

Cel 3. Wspólnota i bezpieczna przestrzeń, które łączą ludzi:

Cel 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie

Kierunek działań: 3.1.4. Rozwój instytucji kultury i dziedzictwa kulturowego

Wsparcie inwestycji w obszarze kultury, w tym wsparcie instytucji kultury oraz działania na rzecz ochrony zabytków jest warunkiem niezbędnym do zachowania regionalnej tradycji i tożsamości kulturowej, a w konsekwencji dla wzmocnienia atrakcyjności turystycznej województwa.

Cel 3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym

Cel 3.3. Wzmocnienie spójności przestrzennej i społecznej regionu

Cel 4. Sprawne zarządzanie regionem:

Cel 4.1. Rozwój systemu zarządzania strategicznego rozwojem

Cel 4.2. Budowanie rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego

Cel 4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Świętokrzyskiego na lata 2023-2026
(Uchwała Nr LXV/806/23 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z 26 października 2023r.)

Program opieki na zabytkami województwa jest dokumentem strategicznym wieloletnim, który w sposób kompleksowy określa cele i działania województwa w zakresie opieki nad zabytkami (brak jest aktualizacji dokumentu). Program określa cel generalny **Ochrona i zachowanie materialnego oraz niematerialnego dziedzictwa kulturowego województwa świętokrzyskiego** oraz cele szczegółowe i kierunki działań:

1. Ochrona i zachowanie dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego:

Kierunki działań:

- rozpoznanie i dokumentacja zasobów zabytkowych;
- ochrona zabytków ruchomych;
- ochrona zabytków nieruchomych;
- ochrona zabytków archeologicznych,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

- ochrona zabytkowych układów architektonicznych,
- stwarzanie warunków dla powstania i rozwoju parków kulturowych oraz ochrona krajobrazu kulturowego.

2. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kultowego:

Kierunki działań:

- poprawa dostępu do zasobów dziedzictwa;
- promocja zasobów dziedzictwa kulturowego;
- wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionalnym.

3. Tworzenie warunków do wzmacniania tożsamości regionalnej w oparciu o dorobek kultury materialnej i niematerialnej.

Kierunki działań:

- kultywowanie tradycji w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego;
- popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego (Uchwała Nr XLVII/833/14 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 22 września 2014r.)

Plan zagospodarowania określa długofalowe cele i kierunki wojewódzkiej polityki przestrzennej przy określeniu jednoczesnej wizji zagospodarowania przestrzennego regionu świętokrzyskiego na najbliższe 25-30 lat. W rozdziale V. Uwarunkowania i problemy występujące w poszczególnych dziedzinach zagospodarowania przestrzennego, podrozdział 4. Dziedzictwo kulturowe, omówiono specyfikę kulturową regionu, główne uwarunkowania ochrony i zagospodarowania przestrzeni kulturowej, ochronę dziedzictwa kulturowego, główne problemy i obszary problemowe, uwarunkowania ochrony krajobrazu.

Strategia Rozwoju Powiatu Kieleckiego do roku 2030 (Uchwała Nr 276/167/2022 z dnia 18 maja 2022 r. w sprawie przyjęcia projektu uchwały Rady Powiatu w Kielcach dotyczącej przyjęcia „Strategii Rozwoju Powiatu Kieleckiego do roku 2030” Zarządu Powiatu w Kielcach)

Dokumentacją strategiczną wyznaczającą cele na poziomie powiatu jest *Strategia Rozwoju Powiatu Kieleckiego do roku 2030*. Po rozpoznaniu słabych i mocnych stron oraz zagrożeń i szans rozwoju, dla powiatu jędrzejowskiego określono następujące cele, m.in.:

- POPRAWA STANU ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO
  - Zwiększenie efektywności energetycznej oraz zmniejszenie energochłonności budynków użyteczności publicznej zarządzanych przez Powiat
  - Promocja przedsięwzięć i zachowań proekologicznych oraz edukacja ekologiczna
  - Zmniejszenie liczby mieszkańców narażonych na ponadnormatywny poziom hałasu
- OCHRONA I REWALORYZACJA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
  - Zapewnienie właściwej opieki nad obiektami zabytkowymi oraz sprawnej administracji w zakresie dóbr kultury
  - Rozwój współpracy na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad zabytkami
- ROZWÓJ POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO POWIATU I TWORZENIE ZINTEGROWANYCH PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH
  - Aktualizacja produktów turystycznych i integracja oferty turystycznej

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

- Rozwój współpracy z partnerami pozarządowymi i regionalnymi na rzecz efektywnej promocji zewnętrznej i popularyzacji turystyki wśród mieszkańców
- ROZWÓJ INFRASTRUKTURY I OFERTY SPORTOWO-REKREACYJNEJ
  - Poprawa stanu infrastruktury sportowo-rekreacyjnej oraz aktywizacja fizyczna mieszkańców
  - Wsparcie działalności sportowej prowadzonej przez organizacje społeczne oraz nagradzanie zawodników i trenerów za osiągnięte wysokie wyniki sportowe
- OCHRONA ZDROWIA I ZWIĄZANEJ Z NIM JAKOŚCI ŻYCIA ORAZ ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI DO OPIEKI ZDROWOTNEJ
  - Zwiększenie troski o własne zdrowie oraz kształtowanie prozdrowotnego stylu życia wśród mieszkańców
  - Ograniczenie występowania najpoważniejszych problemów zdrowotnych wśród mieszkańców
  - Rozwój infrastruktury ochrony zdrowia i zmniejszenie nierówności społecznych w dostępie do opieki zdrowotnej.
- WZMOCNIENIE INTEGRACJI SPOŁECZNEJ
  - Pomoc rodzinom w sytuacji kryzysowej, wsparcie funkcjonowania systemu pieczy zastępczej
  - Wzmocnienie integracji osób niepełnosprawnych – podniesienie standardów usług świadczonych na rzecz osób niepełnosprawnych
  - Aktywizacja środowiska seniorów
- WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI I ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO
  - Wsparcie aktywności społecznej mieszkańców
  - Wsparcie aktywności wolontariatu
- ROZWÓJ DZIAŁALNOŚCI KULTURALNEJ
  - Organizowanie wydarzeń mających znaczenie dla rozwoju i upowszechniania kultury
  - Wsparcie działalności kulturalnej prowadzonej przez organizacje społeczne
- PODWYŻSZENIE STANU I POCZUCIA BEZPIECZEŃSTWA
  - Poprawa warunków pracy policji
  - Poprawa funkcjonowania jednostek ochrony przeciwpożarowej
  - Ochrona praw konsumenckich
- ROZWÓJ EDUKACJI PONADPODSTAWOWEJ, PODNOSZENIE POZIOMU WYKSZTAŁCENIA I KWALIFIKACJI ZAWODOWYCH MIESZKAŃCÓW
  - Budowa, remonty i modernizacje budynków oświatowych i przyszkolnych obiektów sportowych
  - Systematyczne unowocześnianie, wymiana sprzętu, pomocy naukowych i wyposażenia szkół
  - Doskonalenie kwalifikacji pracowników placówek oświatowych oraz podnoszenie kompetencji uczniów
  - Dostosowywanie kierunków kształcenia w szkołach ponadpodstawowych do sytuacji na lokalnym rynku pracy

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

-
- Wprowadzenie do szkół ponadpodstawowych nowych kierunków i profili kształcenia dla osób dorosłych oraz rozwijanie nowoczesnych metod kształcenia e-learning
  - Promocja zatrudnienia i przeciwdziałanie bezrobociu
    - Aktywizacja osób szczególnie zagrożonych bezrobociem
    - Monitoring rynku pracy i dostosowywanie form pomocy do zmieniających się uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych
  - Wpieranie rozwoju gospodarczego Powiatu
    - Promocja gospodarcza Powiatu Kieleckiego i lokalnej przedsiębiorczości
  - ROZBUDOWA I PRZEBUDOWA SIECI DROGOWEJ
    - Remonty dróg powiatowych
    - Rozwój infrastruktury i turystyki rowerowej
  - Rozwój systemu zintegrowanego transportu zbiorowego
    - Integracja transportu zbiorowego
  - DOSKONALENIE USŁUG ADMINISTRACYJNYCH
    - Rozwój e-administracji i systemów informacji przestrzennej
  - Kształtowanie dobrego wizerunku Powiatu
    - Marketing Powiatu Kieleckiego poprzez działania informacyjno-promocyjne
  - Współpraca samorządowa
    - Intensyfikacja współpracy zagranicznej Powiatu

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029***5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego****5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)**

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2021-2030 (Uchwała Nr XIX/138/2025 Rady Miejskiej w Daleszycach z dnia 28 marca 2025 r. w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2021-2030”)

„Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2021-2030” jest kluczowym elementem planowania rozwoju lokalnego. Jest to podstawowy instrument długofalowego zarządzania gminą, który określa strategiczne kierunki rozwoju gminy poprzez sformułowanie misji i docelowej wizji gminy w określonej perspektywie czasowej. Jest to również wybór długookresowych celów rozwojowych zapewniających urzeczywistnienie przyjętej wizji. „Strategia...” jest odpowiedzią na nieustannie zmieniające się wewnętrzne i zewnętrzne warunki gospodarowania oraz wzrost konkurencyjności otoczenia. Umożliwia ona efektywne gospodarowanie własnymi, ograniczonymi, zasobami. Do zasobów gminy należą: zasoby ludzkie i ich kondycja, stan infrastruktury społecznej i technicznej, stopień rozwoju gospodarczego

i zagospodarowania przestrzeni, ale też środki finansowe. Jako dokument planistyczny, opierając się na diagnozie sytuacji społeczno – gospodarczej gminy, "Strategia..." jest zbiorem jasno sprecyzowanych potrzeb oraz wynikających z nich kierunków działania, które będą mieć wpływ na rozwój Gminy Daleszyce. „Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Daleszyce” składa się z dwóch zasadniczych części:

Część I – na podstawie dostępnych danych statystycznych, informacji pozyskanych z Urzędu Gminy w Daleszycach oraz obowiązujących dokumentów strategicznych, przedstawiono stan aktualny gminy. Analiza ta wykonana została dla następujących sfer: społecznej z uwzględnieniem dziedzictwa kulturowego, infrastruktury technicznej, gospodarczej, środowiska przyrodniczego i zasobów naturalnych.

Część II – stanowi część planistyczną dokumentu. W części tej zaprezentowano podsumowanie diagnozy stanu gminy w kontekście istniejącego potencjału oraz szans i barier rozwoju, przedstawione w formie analizy SWOT i wyznaczono obszary strategiczne dla gminy. W planie strategicznym określono misję oraz wizję gminy. Wyznaczono obszary priorytetowe, cele strategiczne, a w ich ramach cele operacyjne. Część ta zawiera określone kierunki działań przyszłościowych, które będą mieć zasadniczy wpływ na rozwój gminy. Określono również sposoby wdrażania, monitorowania oraz finansowania zadań przewidzianych do realizacji.

Realizacja zapisów „Strategii...” powinna przyczynić się do wzrostu atrakcyjności życia społeczno-gospodarczego i kulturalnego, aktywizować lokalną społeczność, a także zwiększać poczucie tożsamości z miejscem, w którym ona zamieszkuje. Ten – swoistego rodzaju – scenariusz przyszłości został nakreślony po to, aby gmina korzystając ze swoich atutów mogła efektywnie wykorzystywać pojawiające się szanse i skutecznie niwelować pojawiające się zagrożenia. Założono, że w wyniku realizacji zamierzeń „Strategii...” obszar Gminy Daleszyce zyska walor atrakcyjności inwestycyjnej, będzie bardziej przyjazny dla mieszkańców pod względem zaspokajania potrzeb społecznych, będzie miał szanse rozwijać się i wykorzystywać swój potencjał.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

Strategia jest nadrzędnym dokumentem wyznaczającym wizję, misję, cele strategiczne oraz operacyjne rozwoju gminy. Wizja rozwoju gminy: *Gmina Daleszyce to gmina przyjazna dla przedsiębiorców, z wyspecjalizowanym rolnictwem i atrakcyjną ofertą turystyczną, odpowiadająca na potrzeby mieszkańców i zapewniająca warunki dla wzrostu gospodarczego.* Misja: Gmina Daleszyce to miejsce, w którym obowiązują wysokie standardy usług dla społeczeństwa, panuje dogodny klimat dla rozwoju gospodarczego i szanowane jest środowisko naturalne. Cele strategiczne i operacyjne:

Cel strategiczny 1: Poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego

1.1. Poprawa jakości i dostępności usług społecznych

1.2. Poprawa funkcjonalności infrastruktury społecznej

1.3. Zwiększenie efektywności w rozwiązywaniu problemów społecznych

Cel strategiczny 2: Konkurencyjna gospodarka lokalna i korzystne warunki do inwestowania

2.1. Wzrost konkurencyjności gospodarstw rolnych

2.2. Wzmocnienie funkcji turystycznych

2.3. Tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości

Cel strategiczny 3: Poprawa jakości życia mieszkańców gminy i ochrona środowiska naturalnego

3.1. Pełna i nowoczesna infrastruktura techniczna

3.2. Infrastruktura zapewniająca odpowiedni poziom bezpieczeństwa

3.3. Poprawa efektywności energetycznej, gospodarka niskoemisyjna i czyste środowisko

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Daleszyce (Uchwała Nr L/413/2021 Rady Miejskiej w Daleszycach z dnia 21 października 2021 r.)

Obowiązujące Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Daleszyce, obejmuje obszar całej gminy i zostało opracowane z uwzględnieniem obowiązujących przepisów prawa na dzień opracowania studium. Głównym zadaniem „Studium...” jest określenie polityki przestrzennej gminy wpisanej w politykę przestrzenną państwa i województwa oraz ustanowienie ogólnych kierunków i zasad zagospodarowania przestrzennego gminy. W studium przedstawiono stan dziedzictwa kulturowego i zabytków gminy, w tym: stanowiska archeologiczne, rozwój osadnictwa i układ przestrzenny oraz obiekty wpisane w całości lub części do rejestru dóbr kultury, pozostałe obiekty znajdujące się w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach oraz walory krajobrazowe, cmentarze i miejsca pamięci.

Kierunki polityki przestrzennej gminy w zakresie dziedzictwa kulturowego zmierzają do utworzenia spójnego systemu ochrony zespołów i zespołów oraz obiektów historycznych oraz poszczególnych obiektów, mogących stanowić jedną z podstaw aktywizacji gospodarczej gminy.

Dobra kultury, w tym stanowiska archeologiczne, w zakresie stref ochrony bezpośredniej, pośredniej o pola widoku są objęte ochroną prawną, a wszelka działalność gospodarcza w obszarach stref podlega uzgodnieniu z Państwową Służbą Ochrony Zabytków.

W dokumencie przedstawiono wykaz obiektów znajdujących się pod opieką władz konserwatorskich, który powinien być uzupełniony o istniejące zachowane obiekty, których

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

charakter świadczy o klimacie kulturowym Miasta i Gminy Daleszyce, jej historii i tradycjach, wykaz stanowisk archeologicznych oraz układ przestrzenny i rozwój osadnictwa.

We wsiach na terenie gminy, wśród istniejącej zabudowy zagrodowej i mieszkaniowej znajdują się obiekty mieszkalne i gospodarcze, które reprezentują wartościowe cechy tradycyjnego budownictwa. Wskazane jest zachowanie jak największej ich ilości, a niezależnie od tego urządzenie skansenu, który równocześnie mógłby służyć celom kulturalnym gminy, w tym muzealnym. Ponadto powinny zostać przeprowadzone badania cech charakterystycznych indywidualnego budownictwa tradycyjnego wsi, w celu identyfikacji i sporządzenia na tej podstawie wytycznych z zakresu formy architektonicznej dla budownictwa współczesnego.

Istniejące na terenie gminy elementy środowiska kulturowego zostały objęte działaniami ochronnymi Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, wyróżniono *strefy ochrony konserwatorskiej*, na terenie których wszelkie działania powinny być prowadzone zgodnie z odrębnymi przepisami.

Na zasoby ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków składają się obiekty sakralne oraz zachowane budynki mieszkalne i gospodarcze. Ważnymi elementami krajobrazu kulturowego, świadczącymi o bogatej historii terenu są miejsca pamięci i cmentarze. Nieodłącznie z krajobrazem związane są również kapliczki i przydrożne krzyże. Część zabytkowych obiektów i założeń objętych zostało ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków, inne pozostają w ewidencji zabytków. Wszystkie są chronione na mocy Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. (tj. Dz. U. 2024 poz. 1292 ze zm.).

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Daleszyce

Przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, uwzględniane będą w szczególności:

1. uwzględnienie ustaleń krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
2. określenie rozwiązań niezbędnych do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu,
3. ustalenie przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenu uwzględniających opiekę nad zabytkami,
4. uwzględnienie ochrony: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych,
5. uwzględnienie ustaleń gminnego programu nad zabytkami
6. w zależności od potrzeb, ustalenie stref ochrony konserwatorskiej obejmujących obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Ustalenia dotyczące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego:

- ustala się ochronę budynków zabytkowych i ich zespołów zgodnie z przepisami szczególnymi w zakresie ochrony i konserwacji zabytków, w szczególności ustala się ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

- ustala się ochronę obiektów zabytkowych wpisanych do ewidencji zabytków,
- ustala się ochronę obiektów o charakterze zabytkowym i cennych walorach architektury tradycyjnej,
- ustala się ochronę cmentarzy o dużych wartościach kulturowych,
- ustala się ochronę spuścizny archeologicznej zgodnie z przepisami szczególnymi w zakresie ochrony i konserwacji zabytków.

W przypadku odkrycia w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu co, do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zgodnie z art. 32 ust. 1 z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot,
- zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia,
- niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, Burmistrza Miasta i Gminy Daleszyce.

Gminny Program Rewitalizacji dla Gminy Daleszyce na lata 2022-2027 (Uchwała Nr XVIII/132/2025 Rady Miejskiej w Daleszycach z dnia 27 lutego 2025r. w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Daleszyce na lata 2022-2027”)

W Programie wyznaczono obszary rewitalizacji:

- obszar nr 1- Daleszyce- Teren przy wieży widokowej,
- obszar nr 2 – Daleszyce Centrum,
- obszar nr 3 – Daleszyce Teren ZUK,
- obszar nr 4 – Daleszyce Oczyszczalnia ścieków,
- obszar nr 5 – Słupiec- Centrum,
- obszar nr 6 –Szczecno Zalew Wojciechów
- obszar nr 7 – Suków- Budowa przyszłolnej infrastruktury sportowej
- obszar nr 8 – Suków Papiernia- Pomnik Ofiar Egzekucji 1942-1944
- obszar nr 9 – Borków- Teren przy zbiorniku
- obszar nr 10 – Brzechów, Utworzenie Świetlicy wiejskiej
- obszar nr 11 – Kaczyn/Marzysz Rewitalizacja mostów

Przedsięwzięcia ujęte w programie skoncentrowane są na rozwiązanie określonych problemów istniejących na wybranych obszarach- podobszarach rewitalizacji. Projekty podstawowe zaplanowano do rewitalizacji w Daleszycach, Borkowie, Sukowie, Szczecnie oraz Słopcu. Projekty te w głównej mierze pozwolą na realizację głównego celu jakim jest wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do poprawy jakości życia poprzez rewitalizację obszarów o wysokich wartościach przyrodniczych i kulturowych. Projekty realizowane będą na terenie każdego z obszarów rewitalizacji. Poszczególne projekty dopełniają się wzajemnie w ujęciu przestrzennym, a także zostały skonstruowane w oparciu o cel, którym jest zniwelowanie problemów społecznych, w związku z czym działania podejmowane są kompatybilnie względem siebie. Nie prowadzą one do marginalizacji społecznej oraz wykluczenia, a ich celem jest reintegracja społeczna osób wykluczonych. Planowane działania są komplementarne względem obszaru, który jest objęty największą koncentracją problemów i negatywnych zjawisk.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

Część z zaplanowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych ze względu na charakter działań obejmuje teren całej gminy, ponieważ tylko poprzez większą skalę zadań, szczególnie w sferze społecznej, można uzyskać złożone efekty w postaci rozwiązania zidentyfikowanych problemów. Wzajemne dopełnianie się projektów podstawowych i uniknięcie wybiórczości inwestycji. Indywidualizowane działania rewitalizacyjne wdrażane na obszarze rewitalizacji, a także, poza tym nim, wzajemnie będą się dopełniać przestrzennie, dzięki czemu efekty ich realizacji nie będą widoczne punktowo w pojedynczych miejscach, a na całym obszarze objętym kryzysem. Projekty i/lub przedsięwzięcia podstawowe zostały zaprogramowane w taki sposób, aby odpowiadały na problemy mieszkańców, a przede wszystkim nie skutkowały przenoszeniem problemów w inne miejsca. W tym celu zawarto zarówno działania inwestycyjne, jak i społeczne, które zapobiegą prowadzeniu do niepożądanych efektów społecznych, w tym konfliktów międzyludzkich i „dziedziczenia biedy”. Dostępność do powstałej infrastruktury oraz działań społecznych i kulturalnych dla wszystkich użytkowników zamieszkujących dany teren spowoduje, że z pozytywnych efektów rewitalizacji korzystać będą wszyscy mieszkańcy, bez względu na sytuację materialną. Taka sytuacja przyczyni się do wzrostu aktywności społecznej i integracji społeczności lokalnej przy korzystaniu ze wspólnych zasobów i walorów przestrzennych, a także kapitału społecznego.

Gminny program Rewitalizacji dla Gminy Daleszyce zakłada

1. Przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społecznym, promocja integracji i włączenia społecznego na podobszarach rewitalizacji.
  - Wspieranie aktywizacji społecznej i zawodowej mieszkańców wykluczonych i zagrożonych marginalizacją społeczną,
  - Pobudzenie integracji mieszkańców.
2. Poprawa dostępu do usług publicznych oraz zwiększenie ich jakości (edukacyjnych, zdrowotnych, kulturalnych)
  - Zwiększenie dostępu do infrastruktury społecznej,
  - Poprawa jakości usług społecznych.
3. Rozwój turystyki, zagospodarowanie terenów pod rekreację, sport i wypoczynek
  - Ochrona i efektywne wykorzystywanie zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego,
  - Promocja Gminy jako miejsca atrakcyjnego turystycznie,
  - Zagospodarowanie przestrzeni na cele integracyjne i turystyczne.
4. Poprawa infrastruktury technicznej i bezpieczeństwa na podobszarach rewitalizacji
  - Modernizacja infrastruktury drogowej
  - Modernizacja/remont infrastruktury społecznej.
5. Rozwój przedsiębiorczości na podobszarach rewitalizacji
  - Wspieranie przedsiębiorczości
6. Ochrona środowiska oraz zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii na podobszarach rewitalizacji
  - Poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych oraz prywatnych,
  - Modernizacja oświetlenia ulicznego.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

Lokalizacja Gminy Daleszyce na tle Województwa Świętokrzyskiego i Powiatu Kieleckiego

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

Mapa Gminy Daleszyce

Gminna Ewidencja Zabytków dla Gminy Daleszyce

W Gminnej Ewidencji Zabytków dla Miasta i Gminy Daleszyce zawarte zostało ogółem 127 obiektów zabytkowych, w tym: 75 kart zabytków archeologicznych oraz 52 karty zabytków nieruchomych. Przed przystąpieniem do opracowania GPOnZ zweryfikowano zabytki w GEZ i nie stwierdzono potrzeby aktualizacji zapisów na kartach adresowych. Obiekty te objęte są rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. 2024 poz. 1292 ze zm.).

Na potrzeby opracowania GPOnZ dokonano weryfikacji terenowej stanu zabytków ujętych w GEZ oraz aktualności zawartości kart ewidencyjnych i stwierdzono brak konieczności aktualizacji kart adresowych GEZ.

Zgodnie z art. 21 ustawy gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami.

Gminna Ewidencja Zabytków została przyjęta Zarządzeniem nr 113/2020 Burmistrza Miasta i Gminy Daleszyce z dnia 6 lipca 2020 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta i Gminy Daleszyce.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy**5.2.1 ZARYS HISTORII OBSZARU GMINY**

Gmina Daleszyce położona jest w centralnej części województwa świętokrzyskiego.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

Graniczy z następującymi gminami:

- od północnego – wschodu z gminą Bieliny,
- od północy z gminą Górno,
- od północnego – zachodu z miastem Kielce,
- od południowego – zachodu z gminą Morawica,
- od południa z gminą Pierzchnica,
- od wschodu z gminą Raków i Łagów.

Większość obszaru gminy położona jest w zlewni Czarnej Nidy a niewielka, wschodnia część - w zlewni Czarnej Staszowskiej. Przez jej teren przepływają rzeki Belnianka i Lubrzanka z dopływami, które w okolicy Marzysza łączą się tworząc Czarną Nidę. We wschodniej części gminy płynie Łukawka, dopływ Czarnej Staszowskiej.

Obszar gminy włączony jest w obręb powiatu Kielce, w województwie świętokrzyskim. Gmina Daleszyce położona jest w obrębie makroregionu Wyżyna Kielecka, w obrębie dwóch mezoregionów: Gór Świętokrzyskich i Pogórza Szydłowieckiego. Ze względu na wyjątkowo malowniczy krajobraz gmina Daleszyce ma uzasadnioną rangę w układzie regionalnym i krajowym. Pełni ważną funkcję w utrzymaniu przestrzennej ciągłości obszarów aktywnych biologicznie.

Gmina Daleszyce odznacza się bardzo wysokimi walorami przyrodniczo – krajobrazowymi i została w całości objęta prawną ochroną przyrody. Gmina położona jest w zasięgu:

- Cisowsko - Orłowińskiego Parku Krajobrazowego (C-OPK),
- Cisowsko – Orłowińskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (C-OOChK),
- Podkieleckiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (POCHK).

Początki osady sięgają XII wieku, kiedy to książę Władysław Herman przekazał część ziemi biskupom krakowskim. Wg świadectwa Długosza, biskup krakowski Iwo Odrowąż ufundował w 1229 r. jednonawowy kościół drewniany p.w. Św. Michała Archanioła, prawdopodobnie w miejscu gdzie dziś stoi dom parafialny. Wówczas Daleszyce były wsią należącą prawdopodobnie do biskupstwa krakowskiego. Biskupi posiadali tu dwór, w którym gościli m.in. króla Kazimierza Wielkiego - dokumenty sygnowane przez króla, dotyczące tych wydarzeń pochodzą z roku 1362. Parafię daleszycką poświadczają spisy świętopietrza od 1325 r.

Położenie miejscowości przy trakcie krakowskim oraz przy trakcie z Tarnowa do Krzepic, sprawiło, że wieś ta była od wczesnego średniowiecza niewielkim ośrodkiem handlowym. Handel stanowił zapewne podstawowy czynnik miastotwórczy, który doprowadził do lokacji miasteczka Daleszyce. Wg przekazów miasto otrzymało lokację obok wsi o tej samej nazwie, świadczy o tym regularny renesansowy plan, jak i osiowe naprowadzenie na nowy zbudowany w XV wieku kościół p.w. św. Michała Archanioła.

W 1569 r. bp. krakowski Filip Padniewski uzyskał od króla Zygmunta Augusta, dla Daleszyc, przywilej miasta narodowego na prawie magdeburskim z herbem i literami „CD” na czerwonej tarczy. Miastu nadano przywilej organizowania tu we wtorki targu oraz dwóch w ciągu roku jarmarków. Poza handlem, miejscowa ludność zajmowała się rzemiosłem

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

metalowodrzewnym, ślusarstwem, kowalstwem, bednarstwem i piwowarstwem. W 1597 r. utworzono drugą parafię p.w. Św. Ducha ze szpitalem dla ubogich, istniejącą do 1801 r., w miejscu dzisiejszego Domu Ludowego. W 1629 r. z woli biskupa Marcina Szyszkowskiego Daleszyce stały się ważnym ośrodkiem cechu bartników. Organizowano tu coroczne zjazdy całego cechu, podczas których sprawowane były sądy bartne. Dodatkowym czynnikiem aktywizującym rozwój miasta był w XVII w. kult Matki Boskiej Szkaplerznej.

Rozwój miasta został nagle zahamowany w drugiej połowie XVII wieku. Przyczyną tego były wojny (1655 r. - najazd szwedzki) oraz grabieże wojsk wojennych. Do upadku miasta przyczyniły się także liczne pożary i epidemia cholery, która zdziesiątkowała ludność.

W okresie powstania listopadowego mieszkańcy miasteczka wspierając potrzeby narodowe przekazali kościelne dzwony. Natomiast w czasie powstania styczniowego akcentowali postawy patriotyczne otaczając opieką powstańców, udzielając im pomocy medycznej w niewielkim szpitaliku Św. Ducha, przekazując żywność, a także udzielając informacji o ruchu wojsk carskich. Kilkunastu Daleszan zgłosiło się ochotniczo pod rozkazy płk. Karola Kalitki-Rębajły; nazwiskiem jednego z nich - Wawrzyńca Cedro nazwano miejscowy plac. W 1869 r. Daleszyce, za udział w powstaniu styczniowym, za pomoc udzielaną przez miejscową ludność powstańcom obozu Langiewicza, pozbawione zostały ukazem carskim, praw miejskich i zaliczono je do gmin osadowych.

W okresie ożywienia w tym rejonie górnictwa przez Stanisława Staszica Daleszyce były przejściowo siedzibą obwodu górniczego obejmującego kopalnie rudy żelaza w Brzechowie i Niestachowie.

W okresie międzywojennym dynamiczny rozwój pobliskich Kielc sprawił, że ostatecznie Daleszyce straciły swe znaczenie w handlu i rzemiośle. W latach II Wojny Światowej miasto i okolice stały się miejscem oporu i walki partyzanckiej w pobliskich lasach. Począwszy od pierwszych dni września 1939 r. niemal każdy dzień przynosił zdarzenia znaczone terrorem niemieckim. Zabito ok. 600 miejscowych Żydów, systematycznie trwały rewizje, aresztowania, przesłuchania połączone z torturami oraz wywożenie ludności do obozów koncentracyjnych i na roboty do Rzeszy. Mieszkańcy Daleszyc i innych wsi gminy uratowali życie miejscowym Żydom. 10 września 2023 roku tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata, przyznawanym przez Instytut Yad Vashem, wyróżnieni zostali Rozalia i Michał Kopacz z Daleszyc. W pobliskich lasach stacjonował oddział partyzancki „Barabasha”, prowadzący regularne walki z wojskami niemieckimi. W lipcu i sierpniu 1944 r. trwała walka o Daleszyce. W starciu z oddziałami „Barabasha” zginęło kilkudziesięciu Niemców, czego odwetem było pod koniec sierpnia spalenie przez hitlerowców 400 domów na terenie Daleszyc. Osada praktycznie przestała istnieć, a kto przeżył szukał schronienia w lesie lub w pobliskich wsiach.

W okresie międzywojennym gmina Daleszyce należała do powiatu kieleckiego w woj. kieleckim. Po wojnie gmina zachowała przynależność administracyjną. Według stanu z dnia 1 lipca 1952 roku gmina składała się z 9 gromad. Jednostka została zniesiona 29 września 1954 roku wraz z reformą wprowadzającą gromady w miejsce gmin. Po reaktywowaniu gmin z dniem 1 stycznia 1973 utworzono w powiecie kieleckim i województwie gminę Daleszyce o innym składzie administracyjnym. 1 stycznia 2007 r. odzyskała prawa miejskie utracone po powstaniu styczniowym.

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029***5.2.2 KRAJOBRAZ KULTUROWY**

Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Dziedzictwo kulturowe gminy Daleszyce wiąże się przede wszystkim z działalnością rolniczą, a zasoby zabytkowe to głównie obiekty sakralne, dawne założenia dworsko-folwarczne oraz zachowane historyczne układy przestrzenne wsi wraz z jej tradycyjną zabudową. Niezwykle istotnym dopełnieniem krajobrazu kulturowego są również elementy małej architektury: kapliczki, krzyże i figury przydrożne oraz miejsca pamięci.

Układ urbanistyczny Daleszyc, w granicach stref ochrony konserwatorskiej został wpisany do rejestru zabytków pod nr rej. A.308. Układ urbanistyczny stanowi istotny element historycznych przekształceń struktury przestrzennej i kompozycji urbanistycznej dzisiejszej miejscowości Daleszyce.

Miasto Daleszyce zostało założone na prawie magdeburskim. Centrum miasta stanowił wówczas czworokątny rynek o wymiarach 150x180m, z trzema, usytuowanymi centralnie w stosunku do pierzei rynku, wychodzącymi ulicami oraz ulicami prostopadłymi do rynku w jego narożach. Jedną z ulic ukierunkowaną była na istniejący już kościół. Na rynku do 1843r. znajdował się ratusz, Pl. Cedry stanowił dawne targowisko. Wzdłuż ulic i pierzei rynku lokalizowane były parterowe drewniane typowo wiejskie zabudowania sytuowane szczytami lub kalenicami w stosunku do placu. Kolejna zabudowa odbywała się wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych przechodzących przez miasto.

Historyczny układ urbanistyczny miasta Daleszyce w dużej mierze zachował się do dnia dzisiejszego pomimo modernizacji osady, jedynie część niegdysiejszego rynku, w latach 70. XX w. została zabudowana współczesnymi obiektami tj. siedziba U.G., dom handlowy i restauracja, stanowiącymi obcy organizm w historycznym układzie urbanistycznym. Na terenie miasta Daleszyce, jedynie zabudowa ul. Głowackiego, dawniej ul. Zadusznej stanowi pozostałość zabudowy mieszkalnej zachowanej w takiej formie do czasów dzisiejszych.

Obszar gminy odzwierciedla procesy kształtowania się współczesnego układu przestrzennego wsi kieleckiej. Teren gminy był zasiedlony już prawdopodobnie we wczesnym średniowieczu (pierwsze wzmianki o wsiach pochodzą z XII w.). Stabilizacja układów nastąpiła w wiekach średnich. Wsiom średniowiecznym i późniejszym układom osadniczym towarzyszył nowy układ pól i trójpłowa gospodarka. Wsie urządzone w poł. XIX w. otrzymywały kształt rzędówki, lokalizowanej po jednej stronie drogi, najczęściej północnej oraz ulicówki zabudowywanej obustronnie. Kolejne przeobrażenia i przebudowy wsi spowodowały, że do dziś przetrwały nieliczne pojedyncze fragmenty, podobnie stało się z konkretnymi obiektami zabudowy.

Do wsi częściowo urządzonych w oparciu o istniejące w XIX w. układy komunikacyjne należą wieś Sieraków i Słopiec. Wsie w całości przebudowane i urządzone w XIX w. to: Cisów, Niestachów, Smyków i Suków. Do wsi nie przebudowywanych należą Widelki. Poniżej krótka charakterystyka poszczególnych miejscowości:

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyc na lata 2026-2029***Borków**

Stara osada szlachecka, której dzieje sięgają początków XVI wieku. W XVIII wieku istniała tu kuźnica, browar, folwark karczma i młyn. W 1838 roku założono tu nową kuźnicę, której właścicielem był Wojciech Nowosielski ze Szczecna. Wieś należała do dóbr Szczecno, które w 1875 roku kupił Feliks Blumenthal. Kuźnica czynna była do ok. roku 1880. Jej ślady do niedawna jeszcze były widoczne obok szosy do Szczecna. We wsi zachowała się zabytkowa figura przydrożna w formie kamiennego krzyża na cokole z datą 1811 r. Zbudowany w 1976 roku zalew na Belniance sprawił, że Borków stał się ulubionym miejscem wypoczynku Kielczan. Borków jest miejscowością typowo wypoczynkową, znanym ośrodkiem jeździeckim.

Brzechów

Bardzo stara wieś będąca w posiadaniu kanoników kieleckich, o której wzmiankuje w kronikach już Jan Długosz. W końcu XVIII wieku we wsi było 38 chat chłopskich i dwa budynki dworskie, była też karczma i młyn. Zespół dworski ulokowany był w miejscu obecnej szkoły podstawowej i kaplicy. W czasach staszicowskich funkcjonowały tu kopalnie rudy.

Cisów

Malownicza wieś położona w górskiej dolinie, otoczona przez lesiste stoki gór Włochy, Małznej, Stołowej i Grzebienia. Leży nieopodal szosy Kielce-Raków. Początki wsi sięgają roku 1529. W 1701 roku właścicielem wsi był synowiec Jana Chryzostoma Paska. Pisarz, który przebywał tu pod koniec życia uwiecznił Cisów w swoich "Pamiętnikach". W 1837 roku było tu 35 domów i 196 mieszkańców. Parafię Cisów erygowano w 1765 roku. Budowę kościoła na wzgórzu rozpoczęto w 1770 roku, a ukończono dopiero w 1816. W kościele zachował się barokowo-klasycystyczny ołtarz z końca XVIII wieku oraz ołtarze boczne z pocz. wieku XIX. Na starym cmentarzu parafialnym warte obejrzenia są kamienne nagrobki z II poł. XIX wieku. Wieś znana jest z tradycji patriotycznych. W okresie Powstania Styczniowego mieli tu obóz powstańcy a podczas II wojny światowej wieś była zapleczem oddziału AK "Wybranieckich" Mariana Sołtysiaka "Barabasza".

Danków-Wójtostwo

Wieś biskupia na prawym brzegu Belnianki do końca XIX wieku istniał tu drewniany dwór wójtowski i zabudowania dworskie. Wieś zachowała do dziś swoją dawną zabudowę.

Komórki

Stara wieś folwarczna na skrzyżowaniu drogi do Pierzchnicy i Skrzelczyc, dziś miejsce weekendowego wypoczynku.

Kranów

Wieś położona przy drodze z Sukowa do Daleszyc, nieopodal stolicy gminy. Jej dogodne położenie sprawia, że jest miejscem, w którym w nowych domach osiedla się coraz więcej rodzin z Kielc i Daleszyc.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

Marzysz

Bardzo stara wieś przy dawnym trakcie z Kielc przez Zagórze, Mójczę, Suków do Małogoszczy. Zachowany został układ przestrzenny podporządkowany ulicy. Nad Czarną Nidą istniała od XVI wieku osada młynarska z młynem wodnym, a później tartakiem.

Mójcza

Bardzo stara podkielecka wieś biskupia przy drodze z Kielc przez Zagórze i Suków do Radomic, wzmiankowana przez Jana Długosza. Obok wsi istniała w XVII wieku huta ołowiu, do której rudy czerpano z kieleckich kamieniołomów na Wietrzni i Kadzielni. Drewniany kościół parafialny pod wezwaniem Matki Boskiej Częstochowskiej konsekrowany został w 1865 roku. Początkowo, aż do erygowania parafii w 1982 roku drewniana kaplica włączona była do parafii w Sukowie. Na Lubrzance od XV wieku istniał młyn wodny, wielokrotnie przebudowywany.

Niestachów

Stara wieś, dawniej należąca do biskupa krakowskiego. Kaplica w Niestachowie pw. Najśw. Serca Pana Jezusa o powierzchni 170 m². We wrześniu 1983 r. bp Stanisław Szymecki poświęcił plac pod budowę kaplicy. Kaplicę wybudowano w 1986 r.

Niwy

Jest to teren, który w średniowieczu stanowił wieś lokacyjną Klatki. Po 1570 r. grunty kmieci wsi Klatki wcielono do obszaru miasta Daleszyce, a pasy gruntów sąsiadujących z gruntami miasta o granicach naturalnych w postaci rowów, łąk, lasów zwano niwami.

Sieraków

Wieś położona na śródleśnej polanie na południe od Belnianki u stóp góry Krzemionki. Założona prawdopodobnie dopiero w XIX wieku jako osada leśna.

Słopiec

Bardzo stara osada młyńska. Młyn i tartak czynne były aż do czasów współczesnych. Zachował się w Słopcu stary dwór z I poł. XIX wieku (obecnie w przebudowie) wraz z pozostałościami ogrodu dworskiego. Nad Belnianką zachowane są ruiny młyna wzmiankowanego jeszcze w XVI wieku.

Smyków

Początki osady wiążą się z istniejącą tu w pocz. XVII wieku kuźnicą na Belniance. Z tego czasu zachowało się ujęcie wodne wykorzystywane przez młyn wodny i duże żużlisko na prawym brzegu rzeczki.

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029***Suków**

Bardzo stara osada nad Lubrzanką. Już Jan Długosz wspomina, że we wsi była karczma i młyn. Na rzece Warkocz istniał w XVII wieku zakład papierniczy oraz kuźnica. Zakład papierniczy czynny był jeszcze w XIX wieku. Kościół parafialny z kamienia pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny Królowej Polski. Zbudowany został w latach 1930-1936 wg. projektu architekta prof. Jana Karola Sas-Zubrzyckiego.

Szczecno

Wieś królewska nad Pierzchnianką przy drodze do Chmielnika, powstała w końcu XV wieku. Od połowy XIX wieku wieś należała do rodziny Nowosielskich. Rezydowali oni w pięknym krytym gontem dworze. Dobra Szczecno, składające się z kilku folwarków, kuźnic i fryszerok sprzedano w 1875 roku Feliksowi Blumenthalowi. W 1910 kupił Szczecno niemiecka rodzina Karola i Matyldy Mauwe. Mauwowie byli właścicielami dóbr do 1941 roku. Po wojnie majątek przejęło państwo i został on rozparcelowany. Obecnie budynek dworu pozostający w rękach prywatnych jest w ruinie. Zachowała się prowadząca do dworu aleja topolowa oraz resztki parku.

Trzemosna

Niegdyś stara osada hutnicza należąca do właścicieli Szczecna, położona na śródleśnej polanie przy drodze ze Szczecna do Borkowa. Zachowała tradycyjny układ ulicówki. Oaza ciszy. Ulubione miejsce spacerów wypoczywających w Borkowie.

Widełki

Stara wieś w rozwidleniu rzeki Łukawki. W XVI wieku istniała tu huta szkła. We wsi był też młyn wodny na Łukawce. W pobliżu leży rezerwat leśny "Zamczysko". Krajobraz kulturowy wsi uzupełniają przydrożne kapliczki, krzyże i figury o charakterze dziękczynnym i intencyjnym, których znaczna ilość przetrwała do czasów obecnym i z reguły utrzymana jest w dobrym stanie.

Warto zwrócić uwagę, iż na terenie gminy zamieszkiwała liczna społeczność żydowska. Pomimo zakazu osadnictwa żydowskiego na terenie miast kościelnych i królewskich w 1792 roku, w Daleszycach w domach katolików mieszkało 12 rodzin żydowskich. W latach 1819, 1847 i 1855 miały miejsce nieudane próby usunięcia społeczności żydowskiej z miasta. W 1942 r. liczba Żydów wzrosła do ok. 600 osób, głównie na skutek przesiedleń z innych miejscowości, później zostali wywiezieni do obozów zagłady – głównie w Treblince.

Formalnie gminę wyznaniową założono w 1869r, faktycznie istniała już w I połowie XIX wieku. Żydzi utrzymywali się z handlu i rzemiosła. W okresie międzywojennym gmina żydowska była właścicielem bóżnicy, mykwy, cmentarza i placu. Bóżnica została spalona podczas II Wojny

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

Świątowej, wzniesiono ją jako obiekt drewniany na podstawie zezwolenia gubernatora guberni kieleckiej z 28 lipca 1894 r.

Bliskość Kielc oraz dynamiczny rozwój gminy w ostatnich latach wpłynął na znaczny ruch budowlany, co przyniosło nowe formy osadnicze nie związane z tradycyjną zabudową wiejską lecz mające formę zespołów osiedli willowych, charakterystycznych dla terenów podmiejskich.

5.2.3. ZABYTKI NIERUCHOME

Zabytek nieruchomy – zgodnie z definicją zawartą w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – to nieruchomość, jej części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną i naukową (art. 3 pkt. 1 i 2). Wśród zabytków nieruchomych wyszczególnić można (art. 6, ust. 1, pkt 1):

- krajobrazy kulturowe,
- układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowli,
- dzieła architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe,
- cmentarze,
- parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni,
- miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- otoczenie zabytku wpisanego do rejestru zabytków.

Na terenie Gminy Daleszyce są to głównie dzieła architektury i budownictwa (dwory i kościoły), układ urbanistyczny miasta Daleszyce i zespoły budowli (domy drewniane wraz z częścią gospodarczą), cmentarze oraz parki (w zespołach podworskich).

Szczególne uwagi należy zwrócić na zabytki, które zostały wpisane do Rejestru Zabytków Nieruchomych woj. świętokrzyskiego. Podkreślając różnorodność tych zabytków, należy zwrócić uwagę na specyfikę zagrożeń, które ich dotyczą. Celowe uszkodzenie, doprowadzanie do stanu, w którym obiekt zostaje uznany za miejsce zagrażające przebywającym w nim osobom, jest tylko jedną, choć z pewnością najbardziej dotkliwą formą nieodwracalnego zniszczenia zabytku. Dużym problemem są zaniedbania wynikające z nieświadomości posiadaczy bądź użytkowników zabytków nieruchomych, a także niewystarczające zasoby finansowe, którymi dysponują, a które są niezbędne do utrzymania zabytku w bardzo dobrym/ dobrym stanie. Przykładem takich zagrożeń jest niewystarczający stan zachowania domów drewnianych wraz z częściami zagrodowymi w Daleszycach przy ul. Głowackiego, które są cennym zabytkiem architektury drewnianej, a także ważnym elementem zabytkowego układu urbanistycznego, świadczącym o jego pierwotnym założeniu.

Zagrożenia dla zabytków nieruchomych wynikają również z przyczyn niezamierzonych, takich jak ludzka aktywność, związana m.in. z realizacją prac budowlanych, wynikających z

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

przyspieszonego rozwoju infrastrukturalnego. Budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne stanowią dziś poważne zagrożenia dla zabytków. Prowadzone prace mające na celu pozyskanie terenów pod współczesną zabudowę, prowadzą do uszkodzania, a w rezultacie niszczenia obiektów zabytkowych.

Należy podkreślić, że czynniki przyrodnicze również mają w tym względzie istotne znaczenie. Największy wpływ mają na zabytki opuszczone, o nieustalonym statusie prawnym. Pozostawione bez opieki, poddawane są działaniu sił przyrody, jak wiatr, deszcz, nagłe zmiany temperatur. Wystawione na długotrwałe działanie czynników niepożądanych, ulegają zniszczeniu, uszkodzeniu.

5.2.4 ZABYTKI RUCHOME

Na terenie Gminy Daleszyce do rejestru zabytków ruchomych (księga B) zostało wpisane wyposażenie dwóch zabytkowych kościołów, zlokalizowanych w Daleszycach i Cisowie, a także figura Św. Jana Nepomucena przy ul. Kościuszki w Daleszycach

Oprócz zabytków ruchomych wskazanych w rejestrze zabytków, zasób zabytków ruchomych uzupełniają liczne w krajobrazie gminy kapliczki, krzyże i figury przydrożne odnoszące się do lokalnej tradycji i historii oraz miejsca pamięci. Na potrzeby opracowania został sporządzony spis najcenniejszych miejsc pamięci narodowej.

WYKAZ MIEJSC PAMIĘCI NARODOWEJ Z TERENU GMINY DALESZYCE

- Tablica Partyzantów - Armii Krajowej Żołnierzy „Barabasza” – Wybraniec, Cisów, kościół parafialny,
- Pomnik Członków Ruchu Oporu 1939 -1945, Daleszyce, Pl. Cedry - skwer,
- Tablica Ks. Kpt. Henryka Peszko Ps. „Wicher”, kapelana IV pułku leg. AK, Daleszyce, wmurowana w figurę Matki Boskiej, park, pl. Staszica,
- Pomnik - Mogiła Żołnierzy Armii Krajowej, Cisów, cmentarz parafialny,
- Tablica Żołnierzy AK „Wybraniec” 1939-1945, Daleszyce, w kruchcie kościoła parafialnego,
- Mogiły Ofiar Egzekucji 1944 r. - Daleszyce, cmentarz parafialny,
- Mogiły Ofiar Wojny 1944-1945 r., Suków, cmentarz parafialny,
- Pomnik Powstańców 1863 r. i Partyzantów 1943 -1945, Cisów, lasy Cisowskie przy szlaku do Widełek,
- Tablica Żołnierzy - Partyzantów 1939 -1945, Kaczyn - kościół parafialny,
- Pomnik - Miejsce Obozu Oddz. AK „Barabasha”, Cisów, w lasach Cisowskich na stoku Góry Stołowej,
- Pomnik-Mogiła Żołnierza AK 1944 r., Cisów, cmentarz parafialny,
- Mogiła Partyzanta AK, Cisów - cmentarz parafialny,
- Obelisk - Powstańców 1863 r., Cisów - lasy Cisowskie, przy szlaku niebieskim z Daleszyc do Widełek,
- Tablica Partyzantów AK „Wybraniec”, - Cisów, kościół parafialny,
- Symboliczna Mogiła Powstańców 1863 r. Żołnierzom I i II Wojny Światowej, Kranów, w polu przy drodze z Daleszyc do Kranowa,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

- Pomnik Ofiar Egzekucji 1942-1944 r., Suków - Papiernia, 80 m. w głąb lasu, przy drodze Daleszyce - Suków, na odcinku Marzysz - Papiernia,
- Mogiła Partyzancka AK 1945 r., Cisów, cmentarz parafialny,
- Pomnik Walki Partyzanckiej 1944 r., Niestachów, przy drodze Niestachów - Radlin w pobliżu szkoły podstawowej,
- Mogiła Partyzanta 1943 r. - Niestachów, w lesie na poł. od skrzyżowania dróg do Sukowa i Daleszyc,
- Pomnik - Miejsce Lądowania Desantu mjr Józefa Sobiesiaka, Szczecno, w lesie na wschód od wsi Szczecno przy leśnym dukcie do wsi Holendry,
- Tablica pamiątkowa Ku Czcii por. dypl. Edwarda Witolda Skrobota „Wiernego”, partyzanta oddziału AK pod dowództwem „Barabasa”, Cisów, Kościół parafialny,
- Pomnik gen. Tadeusza Buka w Mójczy,
- Obelisk Powstańcom Powstania Styczniowego 1863 r. przy Szkole Podstawowej w Szczecnie,
- Obelisk i Dąb Powstańcy 1863 r. w Murawinie, tablica pamiątkowa i obelisk przy Szkole Podstawowej w Sierakowie pomordowanym przez kałmuków.

5.2.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Zabytek archeologiczny jest zabytkiem nieruchomym, będącym powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów, względnie zabytek ruchomy, będący ich wytworem. Są one integralnym, choć nie zawsze zauważalnym i w pełni docenianym składnikiem krajobrazu-kulturowego. Obiekty archeologiczne to zabytki szczególnie narażone na zniszczenie, stanowią zwykle warstwy ziemi zawierające materiał zabytkowy, toteż wszelkie procesy ingerujące w te warstwy ziemne grożą bezpowrotnym zniszczeniem zabytku.

Podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo - konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Systematyzuje on dotychczasowy zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację archeologiczną oraz uwzględnianie informacji zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach, a także publikacjach naukowych, popularno-naukowych oraz artykułach prasowych. Należy jednak pamiętać, że zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Zabytki i stanowiska archeologiczne stanowią materialne świadectwo obecności na danym terenie człowieka. W przypadku gminy Daleszyce są to przykłady zabytków, chronologicznie sięgających od czasów epoki kamienia po późne średniowiecze i nowożytność. Obszar gminy Daleszyce w bardzo odległych czasach był terenem penetracji pierwotnych plemion.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

Najstarsze ślady pochodzą ze środkowej i młodszej epoki kamiennej mezolitu oraz neolitu i występują na terenie wsi Marzysz. Są to osady neolityczne.

Cechą charakterystyczną tych osad jest położenie ich nad wodami, co jest charakterystyczne dla najstarszych kultur neolitycznych. Na obszarze tych osad obecne znaleziska są bardzo skromne i obejmują materiał kamienny, ceramikę, narzędzia z kamiennymi grotami (Marzysz).

Teren gminy Daleszyce nie został w całości przebadany pod kątem rozpoznania stanowisk archeologicznych. Brak jest obiektów i zespołów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych, przeznaczonych do bezwzględneho zachowania. Wyznaczone zostały przez Wydział Zabytków Archeologicznych, Techniki i Rejestru Zabytków Archeologicznych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Kielcach, strefy ochrony biernej w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego z częściowymi zakazami do uwzględniania na etapie planowania we wsiach: Marzysz, Mójcza, Stopiec, Suków i Widelki oraz mieście Daleszyce. W obrębie tych stref wszelka działalność budowlana powinna być prowadzona pod nadzorem i po uzgodnieniu z ŚWKZ w Kielcach. Uzgodnień wymagają również zapisy decyzji o warunkach zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego w zakresie ochrony zabytków, zwłaszcza w obrębie wskazanych w GEZ stanowisk archeologicznych oraz na terenie obszarów AZP, które nie zostały rozpoznane podczas prospekcji terenowej, ponieważ zabytki archeologiczne, które się tam znajdują mogą ulec zniszczeniu podczas prac ziemnych.

Podkreślając różnorodność stanowisk archeologicznych, należy zwrócić szczególną uwagę na specyfikę zagrożeń, które ich dotyczą. Celowe i zorganizowane rabowanie stanowisk archeologicznych jest tylko jedną, choć z pewnością najbardziej dotkliwą formą nieodwracalnego zniszczenia zabytku. Rozkopywanie, okradanie, a tym samym niszczenie zabytku archeologicznego jest obecnie przestępstwem, zgodnie z art. 108 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Tak zwani „poszukiwacze zabytków” amatorskimi metodami pozyskują zabytki ze stanowisk archeologicznych, pozbawiając te przedmioty, a także te pozostałe nadal w ziemi, kontekstu, czyli tego, co pozwala na ich prawidłowe rozpoznanie i interpretację. O ile „poszukiwanie zabytków” (ruchomych zabytków archeologicznych) wydaje się ogółowi społeczeństwa atrakcyjne, o tyle nieruchome zabytki archeologiczne już mniej. Są to zwykłe formy ziemne, wały, nasypy czy po prostu nawarstwienia niezauważalne dla osób bez podstawowej znajomości zasad rozpoznawania stanowisk archeologicznych, lecz ich zniszczenie może być nieodwracalną i ogromną szkodą dla dziedzictwa kulturowego.

Zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego wynikają również z przyczyn niezamierzonych – w tym z rozwoju cywilizacyjnego. Nie ulega wątpliwości, że ludzka aktywność, związana m.in. z realizacją prac budowlanych, rolnych czy leśnych, stanowi w dzisiejszych czasach jedną z podstawowych form zagrożenia archeologicznego. Trwający mniej więcej od połowy lat 90- tych przyspieszony rozwój infrastrukturalny związany m.in. z budową gazociągów, dróg i autostrad, sieci wodno-kanalizacyjnych i telekomunikacyjnych czy wreszcie budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne stanowią dziś poważne zagrożenia dla zabytków archeologicznych. Prowadzone na terenie stanowiska archeologicznego prace ziemne (takie jak: orka, wykopy – nie tylko głębokie!, melioracje, niwelacje) prowadzą do przemieszczania warstw, niszczenia obiektów ziemnych i rozpraszania zabytków ruchomych. Ruchome zabytki archeologiczne pozbawione pierwotnego kontekstu, przedstawiają nieporównanie

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

mniejszą wartość poznawczą dla badacza niż zabytki, wydobyte w sposób poprawny, z warstw, jam czy grobów i odpowiednio zadokumentowane powszechnie uznanymi i stosowanymi sposobami, zgodnymi z metodyką badawczą czy to badań powierzchniowych czy wykopaliskowych.

Należy podkreślić, że czynniki przyrodnicze również mają w tym względzie istotne znaczenie. Od lat jednym z podstawowych zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego są warunki klimatyczne przyczyniające się również m.in. do destrukcji zabytków architektury. Naturalne procesy przyrodnicze takie jak erozja, częste opady czy specyficzne ukształtowanie terenu powoduje, że może dochodzić do spłukiwania warstw kulturowych, rozmywania mogił czy nasypów ziemnych.

Obecność na danym terenie stanowiska archeologicznego, bez względu na to czy zostało wpisane do rejestru zabytków czy widnieje w wykazie ewidencyjnym, wymaga, w przypadku inwestycji związanej np. wykonywaniem jakichkolwiek wykopów w ziemi, udziału archeologa prowadzącego nadzór nad pracami ziemnymi a w uzasadnionych przypadkach również przeprowadzenia archeologicznych badań wykopaliskowych. Celem badań wykopaliskowych jest pozyskanie artefaktów – zachowanych w danym miejscu i kontekście przedmiotów, ich fragmentów bądź śladów pozostawionych przez człowieka, które pozwalają specjalistom na odczytanie historii związanej z tym przedmiotem i miejscem. Obiekty te po wydobyciu stają się, w rozumieniu ustawy, zabytkami ruchomymi – trafiają najczęściej do zbiorów muzealnych, wpisane do inwentarza muzealnego, a teren „uwolniony pod planowaną inwestycję”.

Na terenie Gminy Daleszyce zewidencjonowanych jest 76 stanowisk archeologicznych, ujawnionych w ramach badań powierzchniowych Archeologicznego Zdjęcia Polski. Stanowiska te zostały ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta i Gminy Daleszyce.

5.2.6 ZABYTKI W ZBIORACH MUZEALNYCH I INNYCH

Na chwilę obecną na terenie gminy Daleszyce brak placówek muzealnych.

5.2.7 DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

oraz związane z nią praktyki, a także rzemiosła.

Obowiązkiem władz gminy jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.

Spośród dziedzictwa niematerialnego, szczególne znaczenie dla lokalnej społeczności mają tradycje niepodległościowe i narodowowyzwoleńcze.

Warto też wspomnieć, że teren gminy był przez wiele lat jednym z centrów kultury żydowskiej. Choć do dnia dzisiejszego nie pozostało po niej wiele śladów, Żydzi stanowią ważny i niezaprzeczalny fragment historii Daleszyc, o czym wspominają wszystkie monografie historyczne regionu.

5.3 ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

Na terenie gminy Daleszyce do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego wpisano następujące obiekty:

Cisów

- kościół par. pw. św. Wojciecha, nr rej.: A.305, decyzja z 14.01.1957 r., 15.06.1967 r.
- cmentarz parafialny tzw. stary, nr rej.: A.306, decyzja z 25.06.1992 r.
- cmentarz parafialny tzw. nowy, nr rej.: A.307, decyzja z 25.06.1992 r.

Daleszyce

- układ urbanistyczny, nr rej.: A.308, decyzja z 30.03.1988 r.
- zespół kościoła par. pw. św. Michała, nr rej.: A.309/1-2
  - a) kościół, nr rej.: A.309/1, decyzja z 30.03.1988 r.
  - b) dzwonnica bramna, nr rej.: A.309/2, decyzja z 30.03.1988 r.
- zespół cmentarza parafialnego, nr rej.: A.310/1-2
  - a) teren cmentarza, nr rej.: A.310/1, decyzja z 17.06.1992 r.
  - b) kaplica cmentarna, nr rej.: A.310/2, decyzja z 30.03.1988 r.,
- domy drewniane przy ul. Głowackiego, nr rej.: A.874, decyzja z 20.10.1955 r.,
- kapliczka przydrożna pw. św. Jana Nepomucena (przy drodze na Górno), nr rej.: A.311, decyzja z 30.03.1988 r.

Słupiec Rządowy

- dwór, nr rej.: A.312, decyzja z 09.09.1957 r., 28.10.1971 r.

Suków

- zespół kościoła par. pw. MB Królowej Polski, nr rej.: 1046 z 23.08.1988: A.314/1-2
  - a) kościół, nr rej.: A.314/1, decyzja z dn. 23.08.1988 r.
  - b) plebania, nr rej.: A.314/2, decyzja z dn. 23.08.1988 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

Szczecno

- zespół dworski; nr rej.: A.315/1-2

a) dwór, nr rej.: A.315/1, decyzja z 30.03.1988 r.

b) park, nr rej.: A.315/2, decyzja z 11.12.1957 r., 30.03.1988 r.

5.4 ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Ewidencja jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami na szczeblu wojewódzkim, powiatowym i gminnym. Wykaz obiektów zabytkowych występuje w dokumentach strategicznych oraz w zapisach prawa miejscowego, gdzie wpisane są konkretne zalecenia, odnoszące się do ochrony obiektów nie wpisanych do rejestru zabytków. W przypadku braku planów miejscowych zakres prac przy obiekcie opiniowany jest przez WKZ.

Art. 22.4. ustawy wskazuje, że „wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy”. Jest to zbiór informacji o zasobach zabytków nieruchomych, znajdujących się na terenie gminy, w którym powinny być ujęte wymienione w następnym podpunkcie art. 22 ustawy:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

5.5 ZABYTKI O NAJWYŻSZYM ZNACZENIU DLA GMINY

Jak już wspomniano, największe znaczenie dla gminy mają zabytki wpisane do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego. Wiele zabytków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, nie posiada indywidualnej formy ochrony. Warto przeanalizować ich wartości i cechy zabytkowe i wpisać do rejestru zabytków. Wśród zabytków o najwyższym znaczeniu dla Gminy Daleszyce należy wymienić:

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029*Kościół pw. św. Michała Archanioła w Daleszycach

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

Kościół wzniesiony w 1221 r., całkowicie przebudowany w XVII w. (budowla jednonawowa, z prosto zamkniętym prezbiterium i przybudówką babińca, fasada z kolistymi wieżyczkami). W 1907 r. rozpoczęto gruntowną przebudowę wg projektu Stefana Szyllera w trójnawową bazylikę.

Kościół zbudowany z łomów wapiennych. Tynkowany z zewnątrz i wewnątrz. Sklepienia kolebkowo- krzyżowe i kolebkowe. Posadzka kamienna, z jasnego i ciemnego wapienia, ułożonego w szachownicę. Schody z czerwonego piaskowca, w wieżach stalowe. Drzwi jedno i dwuskrzydłowe. Okna wielokwaterowe, o metalowych ramach.

Bazylika trójnawowa, o nawach cztero- i trójprzęsłowych. Prezbiterium o szerokości nawy głównej. Od południowej strony prezbiterium zakrystia poprzedzona sionką, a od strony północnej kruchta. Trzecie przęsło naw z przyległą parą kaplic. W narożach nawy głównej wieże- niewielkie, koliste.

Zabytek nakryty pięciospadowym dachem, kryty blachą, po środku sygnaturka ośmioboczna, obita blachą. Wieżyczki kryte stożkowatym dachem, zwieńczone krzyżem, na ich krańcach nałożone metalowe korony. Nawy boczne, zakrystia, kruchta z dachami pulpitowymi, kaplice dachem dwuspadowym. Przed korpusem niższy od naw przedsionek z dachem dwuspadowym. Wysokie szkarpy przy narożach naw bocznych, kaplic, zakrystii i kruchty.

Ściany podzielone gzymsem na dwie kondygnacje. Szczytowa zdobiona, z wnęką z figurą NMP. Okna wielokwaterowe, z witrażami.

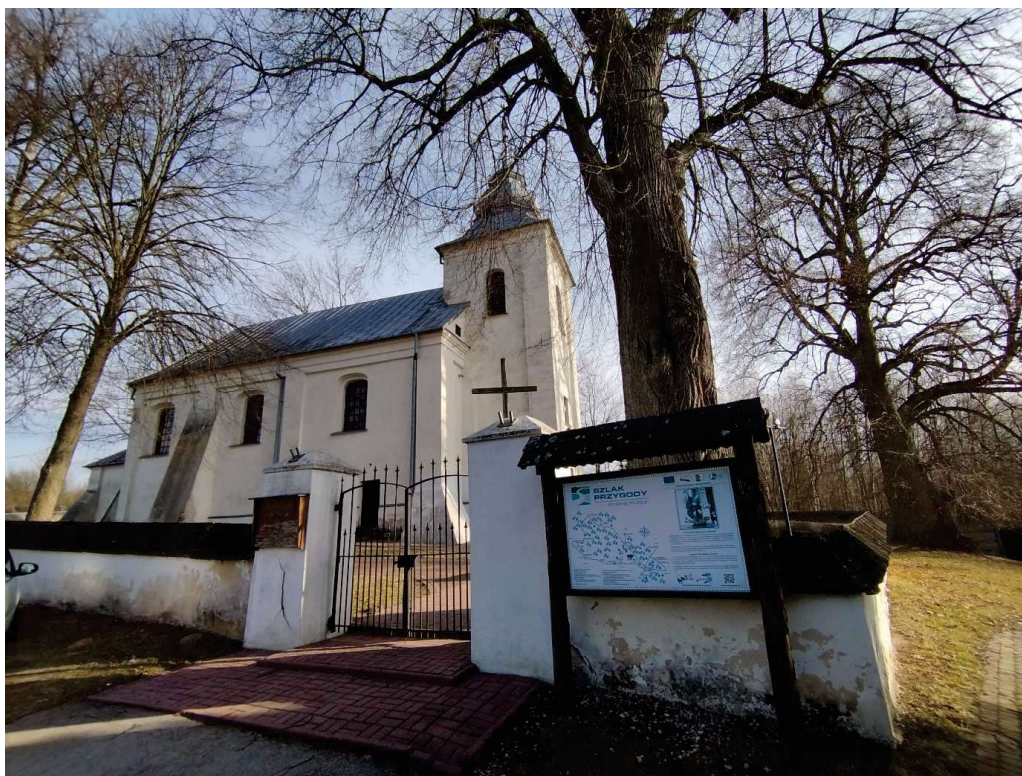
Chór muzyczny wsparty na trzech arkadach filarów, prowadzą nań spiralne schody.

Zabytek posiada bardzo duże indywidualne wartości historyczne, artystyczne i naukowe, zwłaszcza wynikające z dobrze zachowanej substancji zabytkowej i wysokiego stopnia autentyzmu. Zabytek jest kompletny, dobrze zachowany wraz uzupełniającym go wyposażeniem oraz otoczeniem, przez co posiada wysokie wartości historyczne i artystyczne jak element całego zespołu. Ze względu na rolę miejsca kultu religijnego posiada znaczne wartości niematerialne, jest istotny dla lokalnej społeczności.

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029*Kościół pw. św. Wojciecha w Cisowie

Kościół o cechach barokowych i klasycystycznych. Ufundowany przez bpa Andrzeja Załuskiego w 1758 r., wybudowany w latach 1770-1816. Wyremontowany w 1977 r.

Kościół zbudowany jest z łomów wapiennych oraz z cegły palonej. Tynkowany z zewnątrz i wewnątrz. Posadzka z płytek ceramicznych. Stropy drewniane. W zakrystii sklepienie kolebkowe. Dach nawy pięcospadowy, zakrystii trójspadowy. Wejście od południa z kamiennymi drzwiami. Drzwi wejściowe dwuskrzydłowe, współczesne. Od zachodu wejście boczne z drzwiami jednoskrzydłowymi. Ściany prezbiterium od północy ujęte wysokimi szkarpami i lizenami. Okna wielokwaterowe, o metalowych ramach. Wszystkie otwory okienne z kamiennymi parapetami. Przed wejściem głównym i bocznym murowane schodki.

Prostokątna nawa poprzedzona niewielkim prostokątnym przedsionkiem, na którym wybudowana jest trójkondygnacyjna wieża. Za nawą prezbiterium, oddzielone od niej arkadą łuku tęczowego, a za nim niewielka zakrystia.

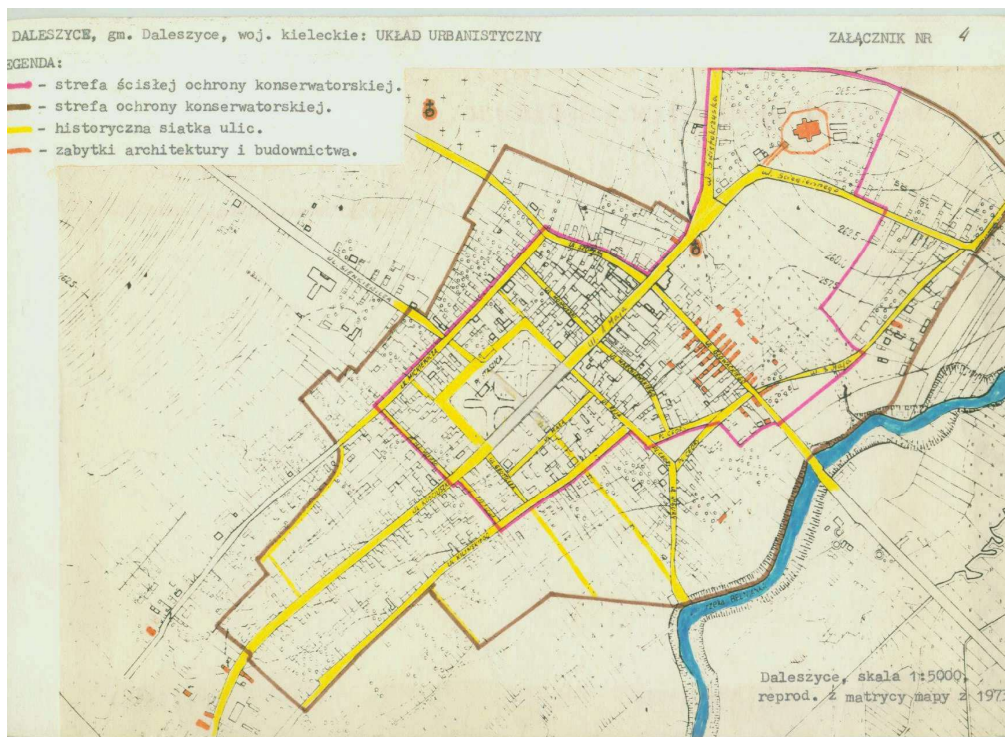
Chór podtrzymywany na belce wmurowanej w ściany nawy. Na chór prowadzą drewniane schody, które są jednocześnie wejściem na drugą kondygnację wieży. Na trzecią kondygnację prowadzą schody drabiniaste.

Harmonijnie zaprojektowane wnętrze jest pełne figur świętych, apostołów, scen biblijnych – przed wiekami mogą być swoistą katechezą dla wiernych. W barokowym z elementami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

klasycyzmu ołtarzu głównym znajduje się obraz Ukoronowania Matki Bożej i św. Wojciecha. W bocznych ołtarzach po prawej stronie – obraz Ukrzyżowania Pana Jezusa z klęczącą pod krzyżem św. Marią Magdaleną, po lewej ołtarz z obrazem św. Andrzeja.

Zabytek posiada bardzo duże indywidualne wartości historyczne, artystyczne i naukowe, zwłaszcza wynikające z dobrze zachowanej substancji zabytkowej i wysokiego stopnia autentyzmu. Zabytek jest kompletny, dobrze zachowany wraz uzupełniającym go wyposażeniem oraz otoczeniem, przez co posiada wysokie wartości historyczne i artystyczne jako element całego zespołu. Ze względu na rolę miejsca kultu religijnego posiada znaczne wartości niematerialne, jest istotny dla lokalnej społeczności.

Układ urbanistyczny miasta Daleszyce

Pierwsze wzmianki o Daleszycach pojawiają się w kontekście parafii św. Michała Archanioła w 1221 r. W 1569 r. lokacja królewska na prawie magdeburskim. Układ urbanistyczny określany jako renesansowy z rynkiem, na którym od 1843 r. funkcjonował ratusz. Miasto rozwijało się rolniczo i rzemieślniczo głównie dzięki przywilejom królewskim i biskupim.

W drugiej połowie XVIII w. miasto traci przywileje, a dobra daleszyckie zostają włączone do skarbu państwa. W 1869 r. traci prawa miejskie. Wielokrotnie prawie całkowicie trawione przez pożary (w 1880, 1939 i 1944 r.). Po wojnie odbudowane z zachowaniem układu urbanistycznego i tradycyjnego sposobu zabudowy działek. W latach 70-tych

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

XX w. częściowemu zatarciu ulega układ, pomniejszono rynek (pierwotnie kwadratowy, zmieniony na prostokątny).

Układ urbanistyczny został podzielony na 2 strefy, które zaznaczono na mapie różnymi kolorami, wskazanymi w legendzie: ścisłej ochrony konserwatorskiej- kolor różowy, ochrony konserwatorskiej- brązowy. Wyodrębniono historyczną siatkę ulic, które zaznaczono na planie na żółto oraz zabytki architektury i budownictwa- kolor pomarańczowy.

Niestety pierwotny układ urbanistyczny został znacznie zmieniony. Z zabytkowej zabudowy pozostały nieliczne budynki drewniane, które są zniszczone, a ich wartości zabytkowe ulegają zatraceniu. Dlatego należałoby wyznaczyć granice układu zgonie ze współczesnym układem ulic, aktualizując ich nazwy w dokumentacji, a także przeprowadzić analizę budynków o cechach zabytkowych oraz rozważyć objęcie ich indywidualnymi formami ochrony konserwatorskiej w celu zachowania najcenniejszych obiektów. Bardzo ważne jest podjęcie działań mających na celu uporządkowanie układu i wyglądu reklam, zwłaszcza wokół rynku.

Domy drewniane przy ul. Głowackiego w Daleszycach

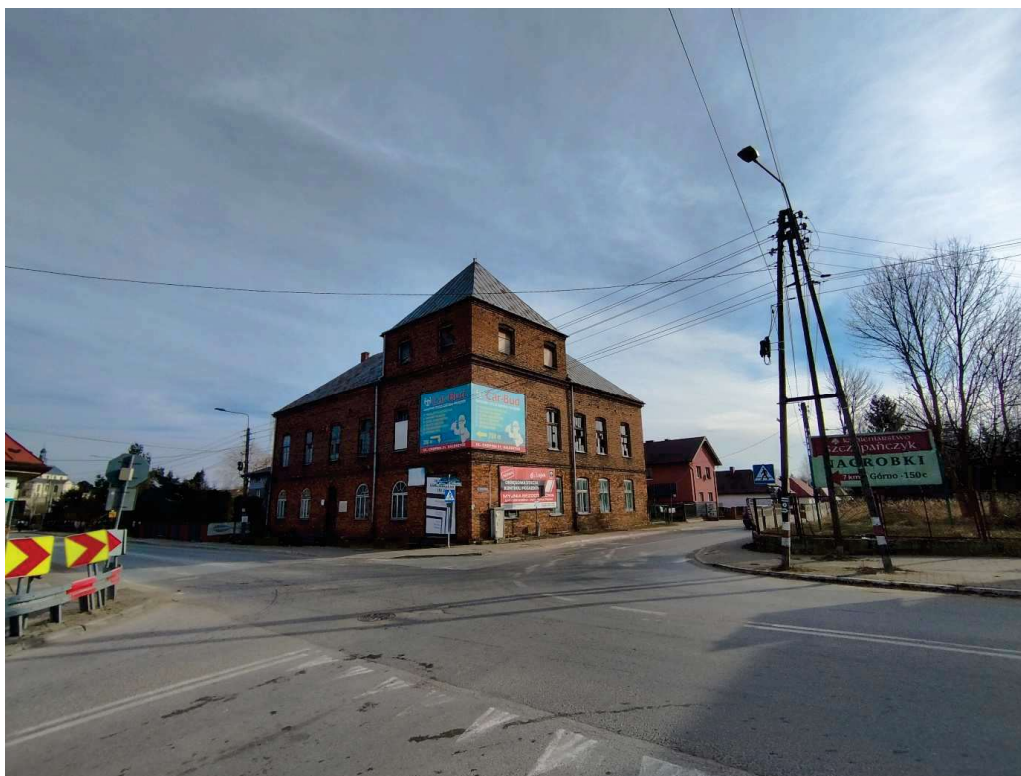
Fragment drewnianej zabudowy ul. Głowackiego

Wzniesione zostały pod koniec XIX w. oraz na przełomie wieków XIX i XX, a także w okresie międzywojennym i w latach 40. XX w. W większości zamieszkałe do dziś, w dobrym stanie, niektóre po niewielkich przebudowach w latach 60. Każdy z nich posiada indywidualne wartości historyczne i naukowe, zwłaszcza wynikające z dobrze zachowanej substancji zabytkowej i wysokiego stopnia autentyczności. Utrzymane w jednolitej stylistyce,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszycy na lata 2026-2029

stanowią przykład budownictwa drewnianego z XIX w. Ponadto posiadają wysokie wartości historyczne jako element układu urbanistycznego.

Podkreślić należy, że tylko część zabudowy drewnianej przy ul. Głowackiego oraz ulic z nią sąsiadujących objęta jest indywidualną ochroną poprzez wpis do Rejestru Zabytków Nieruchomych woj. świętokrzyskiego. Należy niezwłocznie przeprowadzić analizę pozostałych budynków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków i rozważyć objęcie ich w/w ochroną. Ponadto niezbędnym jest podjęcie przez Gminę działań mających na celu poszerzenie świadomości właścicieli tych zabytków, co jest konieczne, aby nie uległy one uszkodzeniom, niekontrolowanym przebudowom i remontom, a także zniszczeniu (zwłaszcza obiekty niezamieszkane).

Dom Kościelny w Daleszycach

Wzniesiony został w 1923 r. staraniem ks. Kanonika Infułata Bogumiła Czerkiewicza. Pierwotnie Dom Kościelny, następnie Dom Ludowy. Mieścił w sobie salę teatralną i ochronkę dla biednych dzieci. Na amatorskiej scenie występował chór parafialny, orkiestra OSP, odbywały się spotkania publiczne i przyjęcia weselne. W 1925 r. podczas inspekcji oddziałów II Dywizji Legionów, marsz. J. Piłsudski spotkał się w Domu Ludowym z legionistami i mieszkańcami Daleszyc na wspólnym obiedzie. W czasie okupacji działała tu tajna komórka wywiadu Armii Krajowej, związana z oddziałem „Barabasza”. Od czerwca

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

2001 r. budynek przeznaczono na działalność świetlicy integracyjno- wspierającej dla dzieci. Obecnie nieużytkowany.

Budynek wzniesiony został z cegły, dwukondygnacyjny, w części narożnej od strony skrzyżowania ulic Kościelnej i Głowackiego trzykondygnacyjny. Dach dwu- i czterospadowy, kryty blachą. Okna wielokwaterowe, z drewnianymi ramami. Drzwi od ul. Kościelnej, poprzedzone betonowymi schodami.

Kościół parafialny pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Mójczy

Kościół p.w. MB Częstochowskiej z 1865 r., fundacji ks. Józefa Ćwiklińskiego i miejscowej ludności. W 1917 r. z powodu złej jakości drewna wybudowana od nowa, w 1981 r. przesunięta o 8 metrów i dobudowanie nowej zakrystii i aneksu. Na początku XX w. wymiana pokrycia dachu z eternitu na blachę.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

Kościół drewniany, jednonawowy konstrukcji zrębowej. Orientowany. Salowy, bez wyodrębnionego prezbiterium z nawy, zamknięty trójbocznie. Do nawy z boku przylega zakrystia i aneks, a od frontu mała kruchta. Dach jednokalenicowy, kryty blachą dachówkową z dwoma wieżyczkami. Większą od frontu sześcioboczną i mniejszą w części frontowej czworoboczną. Zwieńczone hełmami namiotowymi z latarniami. Wnętrze wyłożone boazerią. Strop płaski. Chór wsparty na dwóch okrągłych słupach. Ołtarz główny z okresu budowy kościoła. Chrzcielnica z marmuru. Obok kościoła stoi niewielka dzwonnica metalowa.

Zabytek ten posiada bardzo duże indywidualne wartości historyczne, artystyczne i naukowe, zwłaszcza wynikające z dobrze zachowanej substancji zabytkowej i wysokiego stopnia autentyczności. Ze względu na rolę miejsca kultu religijnego posiada znaczne wartości niematerialne, jest istotny dla lokalnej społeczności

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029***6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA I GMINY DALESZYCE- ANALIZA SWOT**

Analiza SWOT jest jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

Poniżej została przedstawiona analiza SWOT, która skoncentrowana jest wokół problematyki zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Daleszyce. Obok zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, uwzględniono także inne czynniki, które wynikają z wielości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe gminy oraz podobne analizy przeprowadzone dla innych dokumentów strategicznych gminy. Przedstawiono silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju gminy. Analiza nawiązuje w ten sposób do fundamentalnego założenia względem niniejszego GPOn konieczności przemodelowania systemu ochrony zabytków w efektywny system ochrony dziedzictwa. Dziedzictwo gminy tworzy bowiem jego historia, manifestująca się zarówno w bogactwie zasobu zabytkowego, jak również w tradycji i kulturze, tworząc niepowtarzalny klimat.

Diagnoza oraz ocena stanu dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Daleszyce została wykonana na podstawie przeprowadzonej wizji lokalnej w gminie. Miała ona na celu opracowanie Gminnej Ewidencji Zabytków nieruchomych i archeologicznych, która została uzgodniona ze Świętokrzyskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Kielcach. Przeanalizowano także dokumenty strategiczne gminy oraz najnowsze publikacje dotyczące gminy i regionu, a także wykorzystano informacje oraz sprawozdania Urzędu Miasta i Gminy Daleszyce.

MOCNE STRONY

- bogata historia regionu i gminy
- zróżnicowany i dobrze zachowany krajobraz kulturowy
- dobry i bardzo dobry stan techniczny zabytków znajdujących się w Rejestrze Zabytków Województwa Świętokrzyskiego
- bogactwo przyrodnicze i wysoka jakość środowiska naturalnego
- zabytkowe cmentarze (w tym wojenne)
- odbywające się regionalne imprezy kulturalne

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

- lokalne tradycje i zwyczaje kultywowane wśród mieszkańców gminy
- silne tradycje religijne i lokalna dbałość mieszkańców o zachowanie funkcji kultowych kapliczek przydrożnych, figurek, cmentarzy grzebalnych oraz miejsc pamięci narodowej
- aktualna Gminna Ewidencja Zabytków

SŁABE STRONY

- niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego
- niezadawalający stan zachowania niektórych obiektów z Gminnej Ewidencji Zabytków
- niewystarczająca ilość środków w budżecie gminy na przeprowadzanie koniecznych inwestycji związanych z ochroną zabytków
- niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego

SZANSE

- stworzenie warunków do wykorzystania zasobu dziedzictwa materialnego do rozwoju turystyki kulturowej
- wyeksponowanie dziedzictwa kulturowego
- dbałość mieszkańców poszczególnych miejscowości o kapliczki przydrożne, figurki
- skuteczne ubieganie się o środki z zewnątrz (m.in.: z RPO Województwa Świętokrzyskiego, Programu Restrukturyzacji Obszarów Wiejskich, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, itp.)
- rozpowszechnianie działalności zespołów ludowych, obrzędowych, śpiewaczych, działalność kół gospodyń wiejskich
- rozwój szlaków turystycznych
- przestrzeganie form architektonicznych wynikających z uwarunkowań kulturowych

ZAGROŻENIA

- niska świadomość mieszkańców odnośnie konieczności zachowania tradycyjnej zabudowy i właściwego odnawiania zabytków architektonicznych
- bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych
- pogarszający się stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie gminy
- prowadzenie prac remontowych w sposób niezgodny ze standardami konserwatorskimi i budowlanymi
- przemieszanie funkcji w zagospodarowaniu przestrzennym gminy
- zagrożenia zewnętrzne dla budowli zabytkowych: dewastacja, pożar, podtopienie, niekorzystne warunki atmosferyczne, niewłaściwe zabezpieczenie obiektów
- zagrożenie aktami wandalizmu lub kradzieży w stosunku do cmentarzy, kościołów itp.

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron Gminy Daleszyce, a także szans i zagrożeń w ujęciu tabelarycznym.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Atrakcyjne położenie gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki i agroturystyki • Bliskie sąsiedztwo Gór Świętokrzyskich • Dobra drogowa dostępność komunikacyjna • Niewielka odległość od miasta wojewódzkiego i powiatowego - Kielc • Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie o wysokiej wartości kulturowej • Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej • Liczne kapliczki, krzyże przydrożne, w tym kilka o wysokich walorach artystycznych oraz wiele innych, świadczących o lokalnych tradycjach kamieniarskich • Wciąż silne tradycje religijne i lokalna dbałość mieszkańców o zachowanie funkcji kulturowych kapliczek i krzyży przydrożnych • Obecność założeń dworsko-folwarcznych objętych ochroną konserwatorską • Prowadzone działania rewitalizacyjne przez władze gminy • Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze gminy • Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz gminy • Odbывające się regularnie imprezy kulturalne oparte na dziedzictwie historycznym • Lokalne tradycje i zwyczaje, kultywowane wśród mieszkańców • Aktywna działalność organizacji pozarządowych • Często aktualizowana strona internetowa gminy, zawierająca bogate informacje dotyczące historii i zabytków regionu • Aktualny GEZ, poszerzony o obiekty wartościowe i istotne dla lokalnej społeczności • Zagwarantowanie środków samorządowych na poprawę stanu zachowania lokalnych zabytków (ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków) • Dobre warunki do rozwoju turystyki, w tym agroturystyki	• Mała liczba obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków • Brak obejmującego teren całej Gminy miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego • Brak opracowanej strategii rewitalizacji i remontów zachowawczych dla obiektów zabytkowych z terenu gminy • Zły stan techniczny budynków drewnianych przy ul. Głowackiego w Daleszycach • Bardzo zły stan techniczny obiektu oraz degradacja otoczenia dworu w Szczecnie • Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów ujętych Gminnej Ewidencji Zabytków • Niekontrolowane i niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, które prowadzić mogą do zniszczenia wartości zabytkowych stanowiących własność prywatną • Niedostateczne zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony i opieki nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym • Niedostateczna popularyzacja wiedzy i wartości lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz idei ochrony zabytków na terenie gminy • Brak pełnego rozeznania niematerialnego dziedzictwa kulturowego • Brak wiedzy na temat źródeł i sposobów pozyskiwania środków na odnowę obiektów zabytkowych wśród właścicieli • Ograniczone środki w budżecie gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań historycznych, archeologicznych, architektonicznych • Niewystarczająca promocja walorów zabytkowych gminy • Niezadowalający poziom wykorzystania warunków turystycznych gminy

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

SZANSE	ZAGROŻENIA
• Uwzględnienie problemów ochrony dziedzictwa w strategiach i planach rozwoju gminy • Zwiększenie środków budżetowych gminy na działania związane z ochroną zabytków w obiektach stanowiących własność prywatną • Możliwości pozyskiwania funduszy zewnętrznych na działania związane z ochroną zabytków oraz edukację w zakresie dziedzictwa • Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego do wzmacniania potencjału turystycznego i gospodarczego Gminy • Przypisanie właściwej rangi i roli ochronie zabytków do dokumentach strategicznych gminy • Rosnąca rola samorządu lokalnego w systemie opieki nad zabytkami • Rozwój inicjatyw lokalnych oraz organizacji pozarządowych o profilu działalności nakierowanym na ochronę dziedzictwa • Edukacja i promocja wartości dziedzictwa, w tym poszanowania zabytków i ich prawidłowej ochrony • Działania na rzecz odkrywania i wzmacniania roli dziedzictwa niematerialnego w świadomości lokalnej społeczności • Włączenie dziedzictwa kulturowego w obszar zainteresowania lokalnej społeczności • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Opracowanie dokumentów takich jak Strategia Rozwoju Turystyki, które przyczynią się do poprawy warunków życia ludności i stanu dziedzictwa kulturowego • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Świętokrzyskiego	• Dalsze pogarszanie się stanu technicznego dworu w Szczecnie, który już teraz stanowi zagrożenie dla osób przebywających w obrębie ruin • Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wzmożony ruch inwestycji budowlanych, zwłaszcza mieszkaniowych, wynikających z napływu mieszkańców Kielc, a związany z postępującą ich suburbanizacją • Zła sytuacja finansowa wielu użytkowników obiektów zabytkowych • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację substancji zabytkowej i zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów • Zanik tradycji i tożsamości regionalnych • Niejednoznaczne i trudne w interpretacji uwarunkowania prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego (uznaniowość służb ochrony zabytków) • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Dalsze pogarszanie się stanu technicznego zabytków o lokalnym znaczeniu (kapliczki, krzyże przydrożne) położonych poza centami wsi • Nieprawidłowo prowadzone przez właścicieli prace konserwacyjne kapliczek, krzyży przydrożnych • Postępująca zmiana funkcji krajobrazu rolniczego związana z zjawiskiem rozpraszania zabudowy mieszkalnej • Słabe zaangażowanie młodszych pokoleń w poznawanie i kultywowanie lokalnych tradycji • Akty wandalizmu • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029***7. Założenia „Programu opieki nad zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029”****7.1. Formy opieki nad zabytkami - rozpoznanie, zabezpieczenie, konserwacja, rewitalizacja****Rozpoznanie**

Rozpoznanie substancji zabytkowej na terenie gminy jest podstawą wszelkich działań w dziedzinie ochrony zabytków. Jest też procesem ciągłym, z tego powodu – na potrzeby „Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029” w roku 2026 zaktualizowana została Gminna Ewidencja Zabytków.

Zabezpieczenie

Ważnym elementem dbałości o dziedzictwo kulturowe jest zabezpieczenie obiektów zabytkowych w razie nagłego zagrożenia. Sposobami zabezpieczenia obiektów na terenie jest:

- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków,
- wpisanie do rejestru zabytków,
- oznakowanie zabytkowych obiektów znakiem „Konwencji Haskiej”
- uwzględnienie ochrony zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego.

Znakiem rozpoznawczym Konwencji jest tarcza skierowana ostrzem w dół, podzielona wzdłuż przekątnych na cztery pola, dwa błękitne i dwa białe (tarcza herbowa złożona z błękitnego kwadratu, którego jeden z kątów tworzy ostrze tarczy, oraz umieszczonego nad nim błękitnego trójkąta, rozgraniczonych po każdej stronie białym trójkątem).

W razie nagłego zagrożenia dla zabytku należy zawiadomić Urząd Gminy oraz w zależności od zagrożenia - straż pożarną, policję. Po ustaniu zagrożenia dla obiektu zabytkowego należy m.in.: zabezpieczyć zabytek przed jego dalszą degradacją, udokumentować zaistniałe straty i podjęte w trakcie trwania zagrożenia działania, poinformować właściwe organy tj. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o zaistniałej sytuacji, stratach, podjętych działaniach, potrzebach pomocy oraz wykonać ekspertyzę konserwatorską.

Konserwacja

Konserwacja zabytków to zespół stałych i systematycznych działań mających na celu utrzymanie obiektu zabytkowego w dobrym stanie technicznym. Konserwacja zabytków kieruje się dwoma zasadami:

- zasadą minimalnej interwencji polegającej na zastosowaniu jak najskromniejszych środków, które mają wpływ na istniejącą tkankę zabytkową,
- zasadą odwracalności interwencji polegającą na tym, że zawsze winna istnieć możliwość zlikwidowania skutków zabiegu konserwatorskiego, gdyby zaistniała potrzeba powrotu do stanu sprzed interwencji.

Konserwację przeprowadza się po dokładnym zinwentaryzowaniu obiektu, które ma na celu ustalenie stanu dzieła, obiektu oraz zakresu prac koniecznych do przeprowadzenia i wybraniu odpowiedniej metody konserwacji.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

Konserwacja ma zawsze charakter zachowawczy, bez uzupełniania brakujących fragmentów zabytku. W przypadku konieczności uzupełnienia brakującej tkanki zabytkowej, zabieg konserwatorski poszerza się o rekonstrukcje. W zabiegach restauratorskich dopuszcza się rekonstrukcje pod warunkiem, iż po interwencji istnieje możliwość łatwej identyfikacji elementów dodanych do zabytkowej tkanki. W wielu przypadkach konserwacja zabytków zaleca uzupełnianie brakującej tkanki zabytkowej współczesną formą zharmonizowaną z charakterem zabytku w wymiarze estetycznym i materiałowym.

Prace konserwacyjne nieruchomości zabytkowych na terenie gminy należą do zakresu obowiązków właścicieli zarządzających danymi obiektami.

Podstawowym priorytetem w zakresie ochrony konserwatorskiej zabytków archeologicznych jest „nie niszczyć bez potrzeby” – postulowane jest zachowanie najcenniejszych, największych skupisk stanowisk archeologicznych w stanie nie naruszonym, w miejscu ich pierwotnego występowania „in situ”. Przyszłe pokolenia, które mogą dysponować lepszymi, mniej inwazyjnymi metodami badawczymi i w ten sposób lepiej poznać i obcować z autentycznymi śladami przeszłości.

Rewaloryzacja i rewitalizacja

Rewaloryzacja zabytków dotyczy poszczególnych obiektów, które mogą być do pewnego stopnia przekształcane w takim zakresie, by dostosować je do współczesnych wymogów życia i aktualnych funkcji, tak by nie utraciły swych wartości zabytkowych i estetycznych.

Rewitalizacja oznacza w sensie dosłownym „przywrócenie do życia” i jest pojęciem stosowanym najczęściej w odniesieniu do obszaru zurbanizowanego (np. części miasta lub zespołu obiektów budowlanych), który w wyniku przemian gospodarczych, społecznych, ekonomicznych i innych, utracił całkowicie lub częściowo swoją pierwotną funkcję i przeznaczenie. Pojęcie rewitalizacji odnosi się do kompleksowego procesu odnowy wyznaczonego terenu, znalezieniu dla niego nowego zastosowania i doprowadzenie do stanu, w którym zmieni swoją funkcję.

Działaniom rewitalizacyjnym można podać kilka obszarów na terenie gminy, zależy to głównie od właścicieli obiektów oraz zaangażowania gminy. Szczególnie ważne są takie działania w centrach miejscowości, w miejscach zabytkowych o niewykorzystanym potencjale.

Zalecenia w przypadku prowadzenia prac konserwacyjnych na obiektach i stanowiskach archeologicznych wpisanych do rejestru lub Gminnej Ewidencji Zabytków

Według obowiązujących w Polsce ustaw, dotyczących ochrony zabytków oraz prawa budowlanego, właściciel obiektu zabytkowego przewidzianego do konserwacji, odbudowy itp., powinien dysponować m.in. następującymi dokumentami:

- potwierdzoną decyzją wpisu obiektu do rejestru zabytków lub do Gminnej Ewidencji Zabytków,
- potwierdzonym dowodem prawa własności do obiektu,
- decyzją właściwego organu ochrony zabytków zezwalającą na przeprowadzenie prac,
- projektem budowlanym,
- pozwoleniem na budowę lub zgłoszeniem robót budowlanych.

Pozwolenie od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich itp. obejmuje: dane o zabytku, dane wnioskodawcy, zakres prac – przywołanie programu prac konserwatorskich, termin realizacji, wskazanie wykonawcy, nadzór konserwatorski. Ponadto należy ubiegać się o pozwolenie na budowę albo zgłoszenie robót budowlanych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

Robotami budowlanymi przy zabytkach nieruchomych mogą kierować jedynie osoby, które posiadają odpowiednie uprawnienia budowlane (zgodnie z Prawem budowlanym) oraz odbyły minimum 2-letnią praktykę zawodową przy obiektach zabytkowych. Roboty budowlane po uzyskaniu zezwoleń przebiegają w takiej samej formie jak prace przy innych obiektach budowlanych, tj. wymagają prowadzenia dziennika budowy, posiadania harmonogramu działań, zgodnego z prawem oddania obiektu do użytku i odbioru robót budowlanych.

Prace konserwacyjne obiektów zabytkowych na terenie gminy należą do zakresu obowiązków właścicieli zarządzających danymi obiektami. W stosunku do obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków stan prawny jest uregulowany, konserwacja jest wykonywana na bieżąco. W zakresie obiektów z gminnej ewidencji zabytków (wpisanych do kart adresowych):

- są to głównie domy mieszkalne zamieszkałe i użytkowane, gdzie remonty przeprowadza się bez zachowania zasad konserwacji, dostosowując je do potrzeb mieszkańców,
- domy i obiekty bez właścicieli, niszczące, niezabezpieczone, popadające w ruinę.

W gminie są obiekty, o których stan techniczny należy zadbać, ponieważ stanowią wartościowe dziedzictwo kulturalne. Niektóre prace mogą przeprowadzać sami właściciele obiektów i na ich bazie tworzyć nową wartość, a niektóre wymagałyby wsparcia gminy lub inwestora zewnętrznego.

Zalecenia w przypadku prowadzenia inwestycji na terenie wpisanym do rejestru lub odkrycia stanowiska archeologicznego

Prowadzenie robót budowlanych na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, (według przepisów prawa budowlanego z dnia 7 lipca 1994r.(tj. Dz. U. 2026 poz. 538 ze zm.), przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wydanie przez organ architektoniczno-budowlany pozwolenia na prowadzenie robót budowlanych w stosunku do obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, objętych natomiast ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, jest możliwe, stosownie do przepisu art. 39 ust. 3, wyłącznie w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Organ ochrony zabytków jest zobligowany do zajęcia stanowiska w takich sprawach w terminie 30 dni od dnia otrzymania wniosku. Po tym terminie uznaje się zgłoszone warunki projektowe za uzgodnione.

Jednym z obowiązków, który może być nałożony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków jest przeprowadzenie na koszt inwestora ratowniczych badań archeologicznych na terenie stanowiska.

W przypadku, kiedy podczas realizacji inwestycji natrafiono na materiał archeologiczny (zgodnie z art. 32 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, (tj. Dz. U. 2024 poz. 1292 ze zm.) należy natychmiast wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot. Zabezpieczyć przedmiot i miejsce jego odkrycia przy użyciu dostępnych środków oraz niezwłocznie powiadomić właściwego terytorialnie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków albo Wójta Gminy.

Jeśli informację o znalezisku otrzyma organ gminy, jest on zobowiązany w terminie nie dłuższym niż 3 dni przekazać ją Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków (WKZ), który w terminie 5 dni od dnia otrzymania informacji, jest zobowiązany dokonać oględzin znalezionego przedmiotu i miejsca jego znalezienia oraz, w razie potrzeby, nakazać przeprowadzenie na koszt inwestora ratunkowych badań archeologicznych. Badania ratunkowe wstrzymujące roboty inwestycyjne nie mogą trwać dłużej niż miesiąc od dnia doręczenia decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Jednak, gdy znaleziska posiadają

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

wyjątkową wartość, WKZ może wydać decyzję o przedłużeniu wstrzymania robót do 6 miesięcy. Nie zgłoszenie znaleziska archeologicznego lub narażenie go na zniszczenie bez powiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków podlega według prawa karze grzywny (art. 115 ustawy o ochronie zabytków).

7.2. Promocja i edukacja w zakresie opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy

Zabytki należą do dóbr kształtujących tożsamość narodową i regionalną. Ich walory i wartość decydują o konkurencyjności przestrzeni, wzmacniają różnorodne działania gospodarcze i przyczyniają się do rozwoju regionu. Zadbane, dobrze eksponowane zabytki stanowią wartość ekonomiczną, kulturalną cenioną przez społeczeństwo, umożliwiają nawiązanie emocjonalnego związku mieszkańca z regionem, gminą, miejscowością.

Działania edukacyjne i informacyjne powinny być skierowane do:

- * specjalistów związanych zawodowo z ochroną zabytków – prowadzone głównie przez Narodowy Instytut Dziedzictwa (NID), Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków. Edukacja skupia się na rozpowszechnianiu nowoczesnych standardów działań konserwatorskich, wymianie informacji i doświadczeń w zakresie ochrony zabytków, zarządzania dziedzictwem archeologicznym, przeciwdziałania nielegalnemu obrotowi dobrami kultury, itp.;

- * właścicieli i zarządców obiektów – działania w zakresie popularyzowania wiedzy o normach prawa i standardów opieki nad zabytkami oraz informowania na temat możliwości pozyskania środków z funduszy krajowych i zagranicznych na konserwację zabytków;

- * społeczeństwa, mieszkańców gminy – działania w zakresie poszerzania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, mające na celu zbudowanie emocjonalnej więzi oraz zwiększenie obywatelskiej odpowiedzialności za stan obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie gminy. Celem działań edukacyjnych skierowanych do społeczeństwa jest poszerzanie wiedzy o dziedzictwie kulturowym oraz zbudowanie emocjonalnej więzi z miejscowością, gminą, regionem, a także zwiększenie obywatelskiej odpowiedzialności za stan zabytków.

Edukacja w zakresie podniesienia świadomości na temat konieczności zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego będzie prowadzona poprzez:

- wsparcie finansowe przez gminę placówek edukacyjnych, kulturalnych i bibliotecznych w tworzeniu zbiorów regionalnych (np. publikacji, zachowanych pamiątek po sławnych osobach, tworzenia miejsc pamięci, izb itp.) oraz w działalności wystawienniczej i kulturotwórczej
- upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa w systemie edukacji
- organizowanie i wspieranie finansowe przez gminę realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych związanych z regionem
- dbałość o Miejsca Pamięci Narodowej
- popularyzacja dobrych praktyk konserwatorskich, w odniesieniu głównie do budynków mieszkalnych będących własnością prywatną,
- wydawanie i wspieranie finansowe przez gminę wydawania publikacji (w tym folderów promocyjnych, monografii, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy.

Działania promocyjne na terenie gminy powinny skupiać się na eksponowaniu i wykorzystywaniu walorów zabytkowych, przyrodniczych w celu zwiększenia ruchu turystycznego, zaznaczenia obecności regionu na mapie krajowej. Podstawą promocji jest stała i wszechstronna informacja przekazywana w sposób atrakcyjny, czytelny nakierowany na

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

odpowiedniego odbiorcę. Promocja może dotyczyć działań prowadzonych przez jednostki działające w gminie (np.: stworzenie atrakcyjnej strony internetowej dotyczącej walorów gminy, wydanie folderów promocyjnych, organizacji imprez plenerowych kulturalnych, naukowych i innych o zasięgu ponadgminnym, itp.) oraz działania zewnętrzne (np. uczestniczenie w imprezach i targach turystycznych).

7.3. Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami i wsparcia dziedzictwa kulturowego w gminie Daleszyce

Priorytety działań w zakresie opieki nad zabytkami i wsparcia dziedzictwa kulturowego.

PRIORYTET I - OCHRONA I ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY DALESZYCE – Priorytet ukierunkowany jest na działania związane ze strategiczną i planistyczną działalnością gminy. Jakość przestrzeni publicznych, krajobrazu i architektury ma istotny wpływ na warunki życia i wymaga przyjęcia zintegrowanego podejścia do rozwoju w jego aspektach ekonomicznym, społecznym, ekologicznym i kulturowym, poprzez współpracę elementów systemu administracyjnego i politycznego oraz przedstawicieli społeczeństwa i sektora prywatnego. W nawiązaniu do celów strategicznych sformułowanych w „Programie Opieki nad Zabytkami w Województwie Świętokrzyskim”, należy zwrócić uwagę na:

- zahamowanie procesu degradacji zabytków znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków,
- cechy charakteru osadnictwa oraz układów urbanistycznych miejscowości, aby w sposób harmonijny łączyć wartości kulturowe, przyrodnicze, optymalnie dla potrzeb,
- dokumentowanie, promocję, edukację, popularyzację,
- badanie i dokumentację dziedzictwa kulturowego gminy – wartości trwałych i dziedzictwa niematerialnego.

Priorytet II: PROMOCJA I WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO, JAKO ELEMENTU ROZWOJU GOSPODARSTWA SPOŁECZNEGO GMINY DALESZYCE – Najważniejszym priorytetem (zasadniczym celem) rozwoju gminy – jest ożywienie Gminy Daleszyce oraz zwiększenie potencjału turystycznego i kulturalnego. Jest to możliwe poprzez współpracę samorządu oraz przedstawicieli społeczeństwa i sektora prywatnego, a w kwestii dotyczących opieki nad zabytkami np. poprzez nadanie istniejącym obiektom nowych funkcji, zgodnie z potrzebami społecznymi. Priorytet zakłada w pierwszej kolejności podjęcie niezbędnych długo- i krótkoterminowych działań na rzecz zachowania w jak najlepszym stanie zasobu zabytkowego gminy dla przyszłych pokoleń. Priorytet ten będzie realizowany poprzez następujące kierunki działań:

- prowadzenie działań zwiększających atrakcyjność zabytków i ich wykorzystania dla rozwoju społeczno-gospodarczego,
- promocja dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystycznych,
- zintegrowanie działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego z zagospodarowaniem przestrzeni i wymogami ochrony środowiska,
- upowszechnianie wiedzy o zabytkach i dziedzictwie gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

7.4. Zadania programu opieki nad zabytkami i wsparcia dziedzictwa kulturowego

PRIORYTET I - OCHRONA I ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY DALESZYCE	
Zakres działań	Zadania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków	- Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków - Prowadzenie bieżących prac konserwatorskich i porządkowych na terenach przy obiektach zabytkowych - Dbłość o zagospodarowane tereny zielone, cmentarze grzebalne, Miejsca Pamięci Narodowej oraz pomniki, figury i kapliczki znajdujące się na terenie gminy - Opracowanie stosownych procedur udzielania dotacji z budżetu Gminy Daleszyce na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach ujętych w gminnej ewidencji zabytków
Kształtowanie struktur przestrzennych gminy Imielnio z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju oraz zasad ochrony środowiska	- Przestrzeganie planów zagospodarowania przestrzennego dla ochrony walorów krajobrazowych miejscowości gminnych - Realizacja zadań w centrach poszczególnych miejscowości na terenie gminy - ustalenie właściwych funkcji dla terenów ogólnodostępnych

PRIORYTET II - PROMOCJA I WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO, JAKO ELEMENTU ROZWOJU GOSPODARCZO-SPOŁECZNEGO GMINY DALESZYCE	
Zakres działań:	Zadania:
Współpraca instytucji, stowarzyszeń, sektora prywatnego na rzecz opieki nad zabytkami	- Współpraca międzygminna i regionalna w zakresie wspólnego promowania dziedzictwa kulturowego, organizacji imprez kulturalnych, historycznych, rodzinnych, plenerowych festynów, szkoleń itp. - Współpraca z rządowymi, wojewódzkimi i innymi służbami ochrony zabytków oraz instytucjami pomocowymi - Informowanie właścicieli budynków będących obiektami zabytkowymi o przysługujących im prawach i konieczności wypełniania obowiązków oraz o formach dofinansowania remontów itp.
Działania zwiększające atrakcyjność zabytków i ich wykorzystanie dla rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Daleszyce	- Tworzenie oferty turystycznej przy wykorzystaniu walorów kulturowych i przyrodniczych gminy - Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych - Wspieranie organizacji i instytucji działających w gminie w kultywowaniu tradycji regionalnej - Aktywna działalność stowarzyszeń, klubów, związków na rzecz rozwoju Gminy Daleszyce

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

Badanie i dokumentowanie oraz edukacja, popularyzacja i promocja, dziedzictwa kulturowego gminy	- Aktywna działalność stowarzyszeń, lokalnych grup działania, kół, związków oraz entuzjastów na rzecz zachowania i popularyzacji charakteru kulturowego gminy - Aktywna działalność Kół Gospodyń Wiejskich i innych formacji w celu zachowania tradycji i obrzędowości ludowej - Monitoring zasobów, stanu oraz przeznaczenia obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków i Gminnej Ewidencji Zabytków - Prowadzenie dokumentacji obiektów zabytkowych - Prowadzenie rozpoznania, ewidencji i dokumentacji zabytków archeologicznych - Wspieranie rozwoju muzeów regionalnych, izb, itp.

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029***8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami**

Gminny Program Opieki nad Zabytkami realizowany będzie poprzez wykonywanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych w nim priorytetów. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych.

Priorytety i działania objęte programem realizowane będą przez gminę, jednak wdrażanie programu wymaga współpracy wszystkich podmiotów związanych z ochroną dziedzictwa kultury, środowiska naturalnego, rozwoju infrastruktury i turystyki oraz – co być może najważniejsze – właścicieli obiektów zabytkowych.

Zakłada się, że zadania określone w niniejszym Programie będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- instrumenty finansowe, obejmujące m.in. finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich, dotacje i subwencje, współpracę pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publicznego- prywatnego” (PPP).
- instrumenty prawne, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych, w tym m.in.: wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków, uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zawierających ustalenia dotyczące obiektów zabytkowych, ustanawianie opiekunów zabytków, oznakowanie obiektów zabytkowych znakiem przewidzianym w ustawie (ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).
- instrumenty koordynacji, obejmujące m.in.: realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego, programach rozwoju infrastruktury, programach ochrony środowiska, programach prac konserwatorskich, studiach i analizach, koncepcjach i planach rewitalizacji), współpracę z wojewódzkim konserwatorem zabytków, współpracę z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego, współpracę z ośrodkami naukowymi.
- instrumenty społeczne, obejmujące m.in. edukację kulturową, prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukację i informację odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy, informację na temat znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy, pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego, współdziałanie z organizacjami społecznymi.
- instrumenty kontrolne, obejmujące m.in. aktualizację i weryfikację gminnej ewidencji zabytków, monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego, ocenę zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy, sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji Programu oraz aktualizację Programu związaną z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania, monitorowanie stanu zagospodarowania przestrzennego, prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji Programu.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

Koordinację realizacji zadań związanych z ochroną zabytków sprawuje Burmistrz Miasta i Gminy Daleszyce.

Koordinacja ta przede wszystkim polegać będzie na:

- dysponowaniu pełną i stale aktualizowaną bazą danych w zakresie zasobów zabytkowych gminy,
- współpracy z instytucjami, stowarzyszeniami, środowiskami, osobami prywatnymi, firmami, wolontariuszami,
- wszechstronnej promocji gminy.

Ważną rolę w realizacji „Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce” odgrywa współpraca z miejscowymi i zewnętrznymi organizacjami i stowarzyszeniami pozwalająca na aktywną partycypację społeczną. Ponadto współpraca może być realizowana pomiędzy gminą a właścicielami obiektu zabytkowego. Współpraca w realizacji Programu może polegać na:

- współpracy przy ubieganiu się o środki zewnętrzne (środki krajowe, środki unijne, inwestorzy zewnętrzni),
- wspólnej organizacji imprez kulturalnych, naukowych, działań turystycznych, itp.,
- współpracy w promocji działań i obiektów.

Głównym odbiorcą programu są mieszkańcy Gminy Daleszyce, którzy bezpośrednio odczują efekty jego wdrażania.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

---

9. Zasady oceny realizacji programu i sposoby jego finansowania

„Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce” został sporządzony na lata 2026-2029.

W związku z obowiązkiem ustawowym istnieje konieczność aktualizacji dokumentu w okresie 4 letnim od przyjęcia go przez Radę Miejską oraz obowiązek sporządzania co 2 lata sprawozdań z realizacji programu. Sprawozdanie takie Burmistrz Miasta i Gminy Daleszyce przedstawia Radzie Miejskiej.

Głównym odbiorcą Programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty wdrażania dokumentu. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania promowania dziedzictwa kulturowego.

Monitoring realizacji Programu może odbywać się m.in. na podstawie poniższych wskaźników:

- wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych
- ilość i kwota dotacji udzielonych na prace konserwatorskie/restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków
- liczba i długość (w km) utworzonych szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych
- liczba zabytków poddanych pracom remontowo-konserwatorskim (nagrobki na cmentarzach, Miejsca Pamięci Narodowej, kapliczki itp.)
- zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi
- poziom objęcia terenu gminy (%) wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego uwzględniającymi zagadnienia z zakresu ochrony dziedzictwa
- ilość zorganizowanych działań promocyjnych
- liczba osób biorących udział w inicjatywach, imprezach kulturalnych
- ilość opracowanych wydawnictw (folderów, albumów, przewodników itp.).

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029***10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami**

Według obowiązującej ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, tj. osób fizycznych, jednostek organizacyjnych, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Środki na realizację celów i działań zapisanych w „Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029” można pozyskiwać z wielu źródeł. Podstawowym źródłem finansowania są środki własne właściciela obiektu zabytkowego. Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane, m.in. z następujących źródeł:

- własnych środków budżetowych gminy na realizację zadań własnych
- krajowych (np. dotacje z budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego)
- dotacji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków, dotacji wojewódzkich powiatowych i gminnych
- funduszy krajowych organizacji pozarządowych i funduszy organizacji międzynarodowych
- fundacji, organizacji działających lokalnie
- programów wspólnotowych oraz funduszy strukturalnych
- środków finansowych osób prywatnych i zbiorów publicznych.

Pożądanym rozwiązaniem jest dofinansowywanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków, za sprawą wystosowania odpowiedniej uchwały, określającej tryb i zasady udzielenia dotacji celowych. Rada Gminy opracowuje zasady najkorzystniejsze z perspektywy lokalnej społeczności i samorządu, zaś środki wsparcia finansowego w miarę możliwości powinny utrzymywać się na stałym poziomie. Przede wszystkim dotyczyć to może zabytków wpisanych do rejestru zabytków, ale także obiektów i budowali figurujących w ewidencji zabytków i wskazanych do ochrony ustaleniami planu miejscowego. Dotacje celowe mogą dotyczyć najpilniejszych potrzeb konserwatorskich, mających m.in. związek z nieszczęśliwymi wypadkami. Ponadto realizacja zadań związanych z opieką i ochroną nad zabytkami opierać się będzie na systematycznym pozyskiwaniu środków pozabudżetowych. Potencjalnymi źródłami dofinansowania działań mogą być:

- Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego – dotacje z budżetu państwa w ramach programów operacyjnych związanych z dziedzictwem kulturowym, rozwojem infrastruktury kultury i szkolnictwa artystycznego oraz edukacji kulturalnej i upowszechniania dziedzictwa kulturowego,
- Świętokrzyski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Kielcach – dotacje z budżetu państwa na realizację zadań z zakresu ochrony dóbr kultury, w tym m.in. prace budowlane,

---

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

---

konserwatorskie, opracowanie dokumentacji projektowych i prac konserwatorskich, zabezpieczenie zabytków itd.

- Środki Unii Europejskiej – dotacje w ramach programów operacyjnych zarządzanych na poziomie krajowym i/lub regionalnym (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Europejski Fundusz Społeczny), inicjatyw wspólnotowych i programów wspólnotowych

- Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy – dotacje na zadania związane z konserwacją i rewitalizacją dziedzictwa kulturowego oraz promowaniem różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego

- Sejmik Województwa Świętokrzyskiego - dotacja z budżetu Województwa Świętokrzyskiego na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego

- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej – w zakresie działań dotyczących ochrony przyrody i krajobrazu, ze szczególnym uwzględnieniem planów ochrony obszarów cennych przyrodniczo.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

---

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Gminny Program Opieki nad Zabytkami wdrażany i realizowany będzie przez Burmistrza Miasta i Gminy Daleszyce. Do realizacji programu wyznaczony może zostać koordynator, odpowiedzialny za nadzór nad realizacją zaplanowanych działań we współpracy z poszczególnymi komórkami merytorycznymi Urzędu Miasta i Gminy Daleszyce, jednostkami budżetowymi gminy, administratorami, właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Cele określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029 będą osiągnane poprzez:

- inicjatywy własne władz Gminy;
- stosowanie instrumentów finansowych (prowadzenie gminnych instytucji kultury i turystyki, dotacje dla organizacji pozarządowych i właścicieli zabytków, itp.);
- funkcje programowe (programy lokalne i projekty, kontrakty, itp.);
- wspólne działania władz Miasta i Gminy Daleszyce z Urzędem Marszałkowskim Województwa Świętokrzyskiego, Starostwem Powiatowym w Kielcach, Świętokrzyskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Kielcach, Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innymi jednostkami samorządu terytorialnego na zasadach porozumień, umów, itp.;
- inne działania stymulujące.

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029***12. Bibliografia**

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 6 kwietnia 1997 roku
2. Ustawy i akty prawne właściwe dla zagadnienia
3. Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury (Dz. U. z dnia 30 września 1976r.) – tekst główny z aktualizacjami
4. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026
5. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030
6. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Świętokrzyskiego na lata 2023-2026
7. Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+
8. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego
9. Strategia Rozwoju Powiatu Kieleckiego
10. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Daleszyce
11. Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2021-2030
12. Dudziński P., Alfabet heraldyczny, Warszawa 1997
13. Mirowski R., Świętokrzyski Szlak Architektury Drewnianej, Kielce
14. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego

Strony internetowe:

<http://bdl.stat.gov.pl/>

<http://polskaniezwykla.pl>

<http://zabytek.pl/>

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

Załącznik nr 1

**WYKAZ OBIEKTÓW NIERUCHOMYCH
WŁĄCZONYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW**

Lp.	Lokalizacja	Zabytek	Nr Rejestru	Forma ochrony
1	Cisów	cmentarz przykościelny		
2	Cisów	cmentarz parafialny stary	A.306	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 25.06.1992 r.
3	Cisów	cmentarz parafialny nowy	A.307	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 25.06.1992 r.
4	Cisów	kościół	A.305	Decyzje WKZ w Kielcach z dnia 14.01.1957 r. i 15.06.1967 r.
5	Cisów	łamus ze stodołą		
6	Cisów	ogrodzenie z bramką		
7	Cisów	ogród przy plebanii		
8	Cisów	plebania		
9	Daleszyce	układ urbanistyczny	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
10	Daleszyce	dom z częścią gospodarczą Ul. Głowackiego 9	A.874 A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 20.10.1955 r. Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
11	Daleszyce	dom z częścią gospodarczą Ul. Głowackiego 11	A.874 A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 20.10.1955 r. Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
12	Daleszyce	dom z częścią gospodarczą Ul. Głowackiego 14	A.874 A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 20.10.1955 r. Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

13	Daleszyce	dom z częścią gospodarczą Ul. Głowackiego 15	A.874 A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 20.10.1955 r. Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
14	Daleszyce	dom z częścią gospodarczą Ul. Głowackiego 16	A.874 A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 20.10.1955 r. Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
15	Daleszyce	Dom drewniany ul. Głowackiego 2	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
16	Daleszyce	Dom drewniany ul. Głowackiego 7	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
17	Daleszyce	Dom drewniany ul. Głowackiego 10	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
18	Daleszyce	Dom drewniany ul. Głowackiego 12	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
19	Daleszyce	Dom drewniany ul. Głowackiego 21	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
20	Daleszyce	Dom drewniany ul. Głowackiego 23	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
21	Daleszyce	Dom drewniany ul. Głowackiego 25	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
22	Daleszyce	cmentarz parafialny	A.310/1	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 17.06.1992 r.
23	Daleszyce	cmentarz przykościelny przy kościelnie parafialnym	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
24	Daleszyce	cmentarz żydowski		Uchwała Nr XLI/57/2014 Rady Miejskiej w Daleszycach z dnia 26 sierpnia 2014 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Daleszyce
25	Daleszyce	cmentarz epidemiczny		Uchwała Nr XLI/57/2014 Rady Miejskiej w Daleszycach z dnia 26 sierpnia 2014 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Daleszyce

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

26	Daleszyce	dzwonnica bramna	A.309/2 A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r. Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
27	Daleszyce	Kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła	A.309/1 A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r. Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
28	Daleszyce	ogrodzenie z bramkami (w zespole kościoła parafialnego pw. św. Michała Archanioła)	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
29	Daleszyce	kaplica na cmentarzu parafialnym	A.310/2	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
30	Daleszyce	kapliczka św. Jana Nepomucena (przy ul. Kościelnej)	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
31	Daleszyce	kapliczka św. Jana Nepomucena (przy drodze w kierunku Górna)	A.311	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
32	Daleszyce	Dom Kościelny	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
33	Daleszyce	Cmentarz przy kościele Św. Ducha	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
34	Daleszyce	dom drewniany ul. Kościelna 8	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
35	Daleszyce	dom drewniany ul. Kościelna 16	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
36	Daleszyce	dom drewniany ul. Kościelna 30	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
37	Daleszyce	dom drewniany ul. Kościelna 21	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
38	Daleszyce	dom drewniany pl. Staszica 1	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

39	Daleszyce	dom drewniany pl. Staszica 11	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
40	Daleszyce	dom drewniany pl. Staszica 16	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
41	Daleszyce	dom drewniany pl. Staszica 17	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
42	Daleszyce	dom drewniany ul. Wigury 5	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
43	Daleszyce	dom drewniany ul. Wigury 7	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
44	Mójcza	kościół parafialny pw. Matki Boskiej Częstochowskiej		
45	Słupiec Rządowy	dwór	A.312	Decyzje WKZ w Kielcach z dnia 09.09.1957 r. i 28.10.1971 r.
46	Słupiec Rządowy	pozostałości ogrodzenia z bramą (przy dworze)		
47*	Słupiec Rządowy	młyn wodny	A.313	Decyzje WKZ w Kielcach z dnia 15.05.1958 r. i 15.02.1967 r.
48	Suków	cmentarz parafialny		
59	Suków	kościół parafialny pw. NMP Królowej Polski i św. Augustyna	A.314/1	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 23.08.1988 r.
50	Suków	ogród przy plebanii z zespołem starodrzewia po starym kościele		
51	Suków	plebania	A.314/2	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 23.08.1988 r.
52	Szczecno	Dwór	A.315/1	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
53	Szczecno	park krajobrazowy	A.315/2	Decyzje WKZ w Kielcach z dnia 11.12.1957 r. i 30.03.1988 r.

* Słupiec Rządowy, młyn wodny- przeznaczony do wykreślenia z GEZ z uwagi na skreślenie z Rejestru Zabytków Nieruchomych woj. Świętokrzyskiego

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

Załącznik nr 2

ZESTAWIENIE STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH
Z TERENU GMINY DALESZYCE

Lp.	Miejscowość	Nr w miejscowości	Nr na obszarze	Obszar AZP	Charakterystyka
1	Smyków	1	64	86-65	Osada- okres nowożytny XIII-XIX w. ?
2	Smyków	2	65	86-65	Ślad produkcji dymarskiej- późne średniowiecze XIII-XIV w. ?
3	Suków	24	1	86-63	Ślad osadnictwa- prahistoria
4	Suków	25	2	86-63	Ślad osadnictwa- kultura przeworska, młodszy okres przedrzymski (?)
5	Suków	26	3	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia Ślad osadnictwa- prahistoria Osada- okres nowożytny (XV-XVII w.)
6	Suków	27	4	86-63	Ślad osadnictwa- neolit Ślad osadnictwa- późne średniowiecze
7	Suków	28	5	86-63	Ślad osadnictwa- kultura przeworska, okres wpływów rzymskich
8	Suków	29	6	86-63	Ślad osadnictwa- prahistoria
9	Suków	30	7	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia Ślad osadnictwa- kultura trzciniecka i łużycka, epoka brązu i wczesna epoka żelaza Osada- kultura przeworska, okres wpływów rzymskich Ślad osadnictwa- prahistoria Ślad osadnictwa- średniowiecze lub okres nowożytny
10	Suków	31	8	86-63	Ślad osadnictwa- kultura przeworska (?), okres wpływów rzymskich (?)
11	Suków	32	9	86-63	Ślad osadnictwa- późne średniowiecze Ślad osadnictwa- okres nowożytny (renesans- XVI-XVII w.)
12	Suków	33	10	86-63	Osada- późne średniowiecze/ okres nowożytny- do XVI w.
13	Suków	34	11	86-63	Osada- wczesne średniowiecze Osada- późne średniowiecze Ślad osadnictwa- okres nowożytny

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

14	Suków	35	12	86-63	„Stacya krzemienna”- osada lub obozowisko (?) - epoka kamienia Osada lub cmentarzysko (?) - prahistoria
15	Suków	36	13	86-63	Ślad osadnictwa- kultura trzciniecka, środkowy i późny okres epoki brązu
16	Suków	37	14	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia Ślad osadnictwa- kultura łużycka (?), wczesna epoka żelaza (?)
17	Suków	38	15	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia Ślad osadnictwa- prahistoria Osada- wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) Ślad osadnictwa- późne średniowiecze (XII-XV w.)
18	Suków	39	16	86-63	Ślad osadnictwa- neolit
19	Suków	40	17	86-63	Ślad osadnictwa- wczesne średniowiecze
20	Suków	41	18	86-63	Ślad osadnictwa- prahistoria Osada- średniowiecze (XII-XIV w.)
21	Suków	42	19	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia
22	Suków	43	20	86-63	Osada- wczesne średniowiecze (XI-XII w.) Osada- późne średniowiecze
23	Suków	44	21	86-63	Ślad osadnictwa- prahistoria Ślad osadnictwa- wczesne średniowiecze
24	Suków	45	22	86-63	Osada- wczesne średniowiecze (?) Ślad osadnictwa- późne średniowiecze
25	Suków	46	23	86-63	Ślad osadnictwa- wczesne średniowiecze (XI-XII w.)
26	Suków	47	24	86-63	Ślad osadnictwa- prahistoria Ślad osadnictwa- okres nowożytny (XVII-XVIII w.)
27	Suków	48	25	86-63	Ślad osadnictwa- wczesne średniowiecze (XI-XIII w.)
28	Suków	49	26	86-63	Ślad osadnictwa- późne średniowiecze
29	Suków	50	27	86-63	Ślad osadnictwa- prahistoria Ślad osadnictwa- wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) Ślad osadnictwa- okres nowożytny (XVIII w.)
30	Suków	51	28	86-63	Osada- kultura przeworska (?), prahistoria/okres wpływów rzymskich (?)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

31	Mójcza	1	29	86-63	Osada-obozowisko- mezolit Osada- neolit
32	Mójcza	2	30	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia
33	Mójcza	3	31	86-63	Ślad osadnictwa- późne średniowiecze (XIV-XV w.)
34	Mójcza	4	32	86-63	Ślad osadnictwa- kultura przeworska (?), okres wpływów rzymskich (?)
35	Mójcza	5	33	86-63	Ślad osadnictwa- późne średniowiecze (XV-XVI w.) Ślad osadnictwa- okres nowożytny (XVII w.)
36	Mójcza	6	34	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia
37	Mójcza	7	35	86-63	Ślad osadnictwa- wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) Ślad osadnictwa- późne średniowiecze (XIII-XV w.) Ślad osadnictwa- późne średniowiecze (XV-XVI w.)
38	Mójcza	8	36	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia
39	Mójcza	9	37	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia
40	Mójcza	10	38	86-63	Ślad osadnictwa- wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) Osada- późne średniowiecze (XIII-XV w.)
41	Mójcza	11	39	86-63	Ślad osadnictwa- późne średniowiecze (XIV-XV w.)
42	Mójcza	12	40	86-63	Ślad osadnictwa- prahistoria Ślad osadnictwa- późne średniowiecze (XIII-XIV w.)
43	Mójcza	13	41	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia
44	Mójcza	14	42	86-63	Ślad osadnictwa- średniowiecze
45	Mójcza	15	43	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia
46	Marzysz	1	1	87-63	Osada- obozowisko- mezolit Osada lub cmentarzysko- kultura ceramiki grzebykowo- dołkowej, neolit
47	Marzysz	2	2	87-63	Obozowisko-pracownia (?) - paleolit Osada- obozowisko- mezolit Osada lub cmentarzysko- kultura ceramiki grzebykowo- dołkowej, neolit
48	Marzysz	3	3	87-63	Ślad osadnictwa- późne średniowiecze (?)
49	Marzysz	4	4	87-63	Osada- kultura przeworska, młodszy i późny okres rzymski Ślad osadnictwa- późne średniowiecze

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

50	Marzysz	5	5	87-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia
51	Marzysz	6	6	87-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia Ślad osadnictwa- wczesne średniowiecze (XI-XIII w.)
52	Marzysz	7	7	87-63	Osada- kultura przeworska, okres wpływów rzymskich (część materiału z młodszego i późnego okresu rzymskiego)
53	Marzysz	8	8	87-63	Ślad osadnictwa- prahistoria Ślad osadnictwa- wczesne średniowiecze (IX-XI w.) Ślad osadnictwa- późne średniowiecze (XIII- XIV w.) Osada- nowożytność (XVII-XVIII w.)
54	Suków	1	9	87-63	Cmentarzysko ?- prahistoria Osada- kultura ceramiki wstęgowej rytej?, neolit Osada- kultura łużycka
	Suków	2	10	87-63	Cmentarzysko ?- prahistoria
56	Suków	3	11	87-63	Osada-neolit Osada-cmentarzysko (?) - kultura pucharów lejkowatych, neolit
57	Suków	4	12	87-63	Cmentarzysko ?- kultura ceramiki sznurowej, neolit
58	Suków	5	13	87-63	Osada- kultura pucharów lejkowatych, neolit
59	Suków	6	14	87-63	Osada- kultura pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej (?), neolit
60	Suków	7	15	87-63	Osada- neolit
61	Suków	8	16	87-63	Osada lub cmentarzysko ?- neolit
62	Suków	9	17	87-63	Pracownia krzemieniarska lub obozowisko (?) - mezolit
63	Suków	10	18	87-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia
64	Suków	11	19	87-63	Osada- nowożytność (XVII-XVIII w.)
65	Suków	12	20	87-63	Ślad osadnictwa (cmentarzysko?) - kultura przeworska, okres wpływów rzymskich (druga poł. II w. - pierwsza poł. III w. po Chr.)
66	Suków	13	21	87-63	Ślad osadnictwa- kultura przeworska, okres wpływów rzymskich
67	Suków	14	22	87-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia- wczesna epoka brązu
68	Suków	15	23	87-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia- wczesna epoka brązu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2026-2029

69	Suków	16	24	87-63	Ślad osadnictwa- nowożytność Ślad osadnictwa- nowożytność (druga połowa XVII w.)
70	Suków	17	25	87-63	Ślad osadnictwa- nowożytność (XVII- XVIII w.)
71	Suków	18	26	87-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia
72	Suków	19	27	87-63	Ślad osadnictwa- kultura przeworska, okres wpływów rzymskich
73	Suków	20	28	87-63	Ślad osadnictwa- późne średniowiecze (XIII-XIV w.) Ślad osadnictwa- nowożytność (XVI-XVII w.)
74	Suków	21	29	87-63	Osada- kultura przeworska, okres wpływów rzymskich Ślad produkcji dymarskiej- okres wpływów rzymskich?
75	Suków	22	30	87-63	Ślad osadnictwa- prahistoria Ślad osadnictwa- nowożytność (XVI- XVII w.)
76	Suków	23	31	87-63	Ślad osadnictwa- prahistoria Osada- wczesne średniowiecze (IX-XI w.) Osada- późne średniowiecze